

Nedre grense for straffbar korrupsjon, jfr. straffeloven 2005 § 387.

Kandidatnummer: 679

Leveringsfrist: 25. november 2015

Antall ord: 17 916

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Presentasjon av tema.....	1
1.2	Temaets aktualitet	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Videre fremstilling	3
2	RETTSKILDER OG METODE.....	4
2.1	Gjeldende rett, herunder forholdet til straffeloven 1902.....	4
2.2	Norges internasjonale forpliktelser	4
2.3	Metodiske spørsmål	5
3	LEGALITETSPRINSIPPET	7
4	GENERELT OM KORRUPSJONSBESTEMMELSEN I STRAFFELOVEN 2005	
	§ 387.....	9
4.1	Innledning	9
4.2	Kort historikk	9
4.3	Interesser korrupsjonsbestemmelsen skal verne	10
4.3.1	Generelle interesser	10
4.3.2	Særlige interesser i offentlig sektor	11
4.3.3	Særlige interesser i privat sektor	11
4.4	Objektive vilkår etter straffeloven 2005 § 387	11
4.4.1	Felles vilkår for passiv og aktiv korrupsjon	12
4.4.1.1	«i anledning av»	12
4.4.1.2	«utøvelse av stilling, verv eller utføring av oppdrag»	13
4.4.2	Passiv korrupsjon, jfr. straffeloven § 387 første ledd bokstav a.....	14
4.4.2.1	«krever»	14
4.4.2.2	«mottar»	14
4.4.2.3	«aksepterer et tilbud»	15
4.4.3	Aktiv korrupsjon, jfr. straffeloven § 387 første ledd bokstav b	16
4.4.3.1	«gir»	16
4.4.3.2	«tilbyr»	16
5	«UTILBØRLIG FORDEL»	18
5.1	Innledning	18
5.2	Fordelsbegrepet.....	18

5.2.1	Fordelens art	19
5.2.1.1	Fordeler med selvstendig økonomisk verdi	19
5.2.1.2	Fordeler uten selvstendig materiell verdi	20
5.2.1.3	Unnlatelser	22
5.2.2	Et subjektivt eller objektivt fordelsbegrep?	22
5.2.3	Hvem er det en fordel for?	24
5.2.4	Tidspunktet for når ytelsen må være en fordel	24
5.3	Utilbørighetsvilkåret	25
5.3.1	Innledning	25
5.3.2	Rettslig standard	25
5.3.3	Klart klanderverdig forhold	26
5.3.4	Forholdet til legalitetsprinsippet	27
5.3.5	Momenter i utilbørighetsvurderingen	28
5.3.5.1	Fordelens økonomiske verdi	28
5.3.5.2	Hvorvidt forholdet gjelder offentlig eller privat virksomhet	30
5.3.5.3	Partenes stilling eller posisjon og forholdet dem imellom	34
5.3.5.4	Ytelsens formål	37
5.3.5.4.1	Særlig om smøring	38
5.3.5.4.2	Særlig om vennetjenester	42
5.3.5.5	Åpenhet rundt ytelsen, herunder samtykke fra overordnet	43
5.3.5.6	Hvorvidt interne retningslinjer er brutt	44
5.3.5.7	Hvorvidt bransjenormer er brutt	46
5.3.5.8	Sedvane innenfor det aktuelle virksomhetsområde	46
5.4	Utilbørighetsvilkårets nedre grense	47
5.5	Særlig om ”facilitation payments”	49
6	AVSLUTNING	51
	LITTERATURLISTE	52

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Oppgavens tema er den nedre grensen for korrupsjon etter straffeloven 2005 § 387.¹ Hovedfokuset i oppgaven vil være på vilkåret «*utilbørlig fordel*», ettersom utilbørlighetsvilkåret vil være avgjørende for hvor grensen mot straffrie handlinger bør trekkes.²

Etter straffeloven 2005 § 387 er korrupsjon definert som det å kreve, motta eller akseptere, eller gi eller tilby noen en utilbørlig fordel i anledning utføring av stilling, verv eller utførelse av oppdrag. Korrupsjon handler derfor om bestikkelser og smøring, og omfatter både privat og offentlig virksomhet.³ Formålet om å påvirke noen i utførelse av deres stilling, verv eller oppdrag er kjernen i korrupsjon,⁴ noe som ofte medfører brudd på både rettsregler og etiske normer.⁵ Imidlertid kan også rene smøringsytelser omfattes av korrupsjonsbestemmelsen. Dette er ensidige ytelser og skiller seg fra bestikkelser ved at mottakeren ikke yter noe tilbake.⁶

I norsk rett er både aktiv og passiv korrupsjon straffbart. Ved aktiv korrupsjon er bestikkeren den som gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel, mens passiv korrupsjon vil si at noen krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel. Gjerningspersonene blir gjerne omtalt som aktiv og passiv bestikker.⁷

Vurderingen av hva som er en utilbørlig fordel vil være todelt. Først må det avgjøres om det er tale om en fordel. Deretter må det vurderes om denne er utilbørlig. Ved å ha et vilkår som ikke er mer presist utformet vil det være større sjanse for at bestemmelsen vil omfatte alle handlinger man ønsker å ramme med korrupsjonsbestemmelsen.⁸ Dette kan imidlertid medføre vanskelige grensetilfeller. Noen ytelser vil helt klart være utilbørlige, mens andre klart ikke er utilbørlige. Mellom disse vil det være en gråsoner, slik figur 1 på side 2 viser. I gråsonen vil det finnes ytelser der det ikke er like åpenbart hvorvidt ytelsene er utilbørlige, se figur 2 på side 48 for eksempler.

¹ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff

² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34

³ NOU 2002: 22 s. 30

⁴ Torp (2010) s. 552

⁵ NOU 2002: 22 s. 30

⁶ Stordrange (2014) s. 126

⁷ Matningsdal (2010) s. 437

⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35

Figur 1

1.2 Temaets aktualitet

I Norge er korrupsjon mer utbredt enn man tidligere trodde og det har vært en økning i avsløringer, etterforskning og domfellelser i korrupsjonssaker sammenlignet med tidligere.⁹ Den siste tiden har det vært flere avsløringer i mediene om mulige korrupsjonsforhold blant annet mot ordføreren i Bergen¹⁰ og det norske riggselskapet Sevan Drilling¹¹. I begge sakene er det tatt ut siktelsler for brudd på straffelovens korrupsjonsbestemmelse. Vi må avvente rettskraftige avgjørelser for å kunne si noe om forholdene faktisk utgjør korrupsjon, ettersom man etter uskyldpresumpsjonen skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist.¹² Sakene viser imidlertid at temaet åpenbart er av aktuell samfunnsinteresse.

Internasjonalt har det også vært økt fokus på bekjempelse av korrupsjon den siste tiden.¹³ Økning i globalt samarbeid, blant annet med aktører som tilhører kulturer der korrupsjon er mer utbredt, kan medføre at norske aktører også i økt grad begår korrupsjonshandlinger.¹⁴ Et eksempel på dette er Vimpelcom-saken der Vimpelcom, som har norske Telenor som nest største eier, etterforskes av myndighetene i Nederland og USA for korrupsjon i Usbekistan. Nylig opprettet også Økokrim sin egen etterforskning av saken, ettersom nordmenn hadde ledende posisjoner i Vimpelcom, da de angivelige korrupsjonshandlingene ble begått.¹⁵

Tidligere var det også anledning til å få skattefradrag for utgifter til bestikkelser i utlandet, men det økende fokuset korrupsjon medførte at det fra 1995 ikke lenger er mulighet til dette.¹⁶ Det ble derfor innført en ny bestemmelse i den daværende skatteloven som uttrykkelig forbød slike fradrag.¹⁷

⁹ Gedde-Dahl (2008) s. 9

¹⁰ Mikkelsen (2015)

¹¹ Midbøe (2015)

¹² Eskeland (2015) s. 116

¹³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 7

¹⁴ Økokrim (2013-2014) s. 25

¹⁵ Winther (2015)

¹⁶ Utenriksdepartementet (2008) s. 14

¹⁷ Bestemmelsen er nå inntatt i lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt § 6-22

Korrupsjon kan begås uansett hvilken posisjon man innehar. Det kan for eksempel begås av en saksbehandler i det offentlige, en polititjenestemann eller en bankfunksjonær. Det vil derfor være interessant å se hvor grensen for hva som regnes som straffbar korrupsjon trekkes i praksis.

1.3 Avgrensninger

Oppgaven har hovedfokus på vilkåret «*utilbørlig fordel*» i straffeloven 2005 § 387. Straffelovgivningen som omhandler korrupsjon består imidlertid av flere bestemmelser. Grov korrupsjon og påvirkningshandel reguleres i straffeloven 2005 §§ 388 og 389. Det avgrenses mot disse for å kunne gi en grundigere fremstilling av vilkåret «*utilbørlig fordel*». Momenter som er relevante for grensedragningen mellom grov og simpel korrupsjon kan likevel være relevante for utilbørlighetsvurderingen. Det vil i så fall fremgå av sammenhengen om argumentene er hentet fra vurderingen av om et forhold kan karakteriseres som grov korrupsjon etter straffeloven 2005 § 388.

Oppgaven vil ta for seg de objektive vilkår i straffeloven § 387. Det avgrenses mot de øvrige straffbarhetsvilkår som subjektiv skyld, straffrihetsgrunner og tilregnelighetsspørsmål.¹⁸ Videre avgrenses det mot forsøk på overtredelse av korrupsjonsbestemmelsen. En behandling av disse temaene ville blitt for omfattende for oppgaven.

1.4 Videre fremstilling

I kapittel 2 vil det redegjøres for oppgavens rettskilder og metode. Siden strafferetten er på legalitetsprinsippets område, vil legalitetsprinsippet behandles kort i kapittel 3. I kapittel 4 vil det kort bli redegjort for de øvrige vilkår i straffeloven 2005 § 387. I kapittel 5 vil oppgavens hovedtema, vilkåret utilbørlig fordel, bli behandlet.

¹⁸ Eskeland (2015) s. 70-71

2 Rettskilder og metode

2.1 Gjeldende rett, herunder forholdet til straffeloven 1902

Bestemmelsen som regulerer straffansvar for korrupsjon finnes i straffeloven 2005 § 387. Den lyder som følger:

”Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som

- a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av utøvelsen stilling, verv eller utføringen av oppdrag, eller*
- b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag.*

Med stilling verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet.”

Straffeloven 2005 trådte i kraft 1. oktober 2015.¹⁹ Tidligere ble forbudet mot korrupsjon regulert i straffeloven 1902 § 276 a.²⁰ Den nye bestemmelsen skiller seg fra den gamle ved at medvirkningstillegget er fjernet, siden straffeloven 2005 har en egen generell bestemmelse om medvirkning i § 15. Videre skiller de to bestemmelsene seg fra hverandre ved at ordlyden i straffeloven 1902 lyder «*i anledning stilling, verv eller oppdrag*», mens straffeloven 2005 lyder «*i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag*». Det har imidlertid ikke vært meningen å gjøre materielle endringer i korrupsjonsbestemmelsen i den nye straffeloven.²¹ Straffeloven 2005 § 387 viderefører således fullt ut straffeloven 1902 § 276 a, noe som innebærer at forarbeider og rettspraksis til denne bestemmelsen fortsatt vil være av relevans.²²

2.2 Norges internasjonale forpliktelser

Effektiv bekjempelse av korrupsjon forutsetter at det samarbeides internasjonalt. Mellomstatlige organisasjoner har derfor utviklet konvensjoner med dette formål.²³

Norge er rettslig bundet av tre konvensjoner som spesifikt retter seg mot bekjempelse av korrupsjon.²⁴ Disse er Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon,²⁵ FN-

¹⁹ Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005, 19. juni 2015 nr. 65

²⁰ Almindelig borgelig straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (opphevet)

²¹ Matningsdal (2010) s. 437

²² Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 470

²³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 5

²⁴ Transparency International (2015)

²⁵ Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon 27. januar 1999 (heretter omtalt som Europaråds-konvensjonen)

konvensjonen mot korrupsjon²⁶ og OECD-konvensjonen om motarbeidelse av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjonale forretningsforhold.²⁷

Europarådskonvensjonen kommer til anvendelse på både aktiv og passiv korrupsjon. Videre gjelder konvensjonen privat og offentlig virksomhet.²⁸ Konvensjonen inneholder således et vidt korrupsjonsbegrep. Korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven 1902 ble innført i norsk rett for å oppfylle Norges forpliktelser etter konvensjonen.²⁹ Europarådskonvensjonen vil derfor være den mest relevante konvensjonen for oppgaven.

FN-konvensjonens formål «...er å fremme internasjonalt samarbeid for å forebygge og bekjempe korrupsjon»,³⁰ mens OECD-konvensjonen kriminaliserer aktiv korrupsjon i anledning internasjonale forretningstransaksjoner ved å innføre et globalt forbud mot aktiv bestikkelse.³¹

2.3 Metodiske spørsmål

Oppgaven vil besvares med utgangspunkt i bestemmelsen som regulerer straffansvar for korrupsjon i straffeloven 2005 § 387.

Det vil bli tatt utgangspunkt i bestemmelsens ordlyd, slik det gjøres i alminnelig rettskildelære.³² For å fastlegge ordlydens innhold vil det hovedsakelig bli lagt vekt på forarbeider, rettspraksis og juridisk litteratur. Ettersom straffeloven 2005 § 378 nylig trådte i kraft, vil i hovedsak forarbeider, rettspraksis og juridisk litteratur tilknyttet straffeloven 1902 § 276 a benyttes i oppgaven.³³

Forarbeidene til straffeloven 2005 § 387 viser til forarbeidene til straffeloven 1902 § 276 a, som gir en grundig fremstilling av aktuelle momenter i utilbørlighetsvurderingen.³⁴ Siden Norge fikk en egen bestemmelse om korrupsjon så sent som i 2003 er forarbeidene forholdsvis nye og fortsatt relevante. Forarbeidene vil derfor ha stor betydning for forståelsen av korrupsjonsbestemmelsen.

²⁶ FN-konvensjonen mot korrupsjon 31. oktober 2003

²⁷ OECD-konvensjonen 21. november 1997 om motarbeidelse av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjonale forretningsforhold (heretter omtalt som OECD-konvensjonen)

²⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 7-8

²⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 6

³⁰ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 6.

³¹ NOU 2002: 22 s. 13

³² Eckhoff (2001) s. 39

³³ Se punkt. 2.1 om gjeldende rett s. 4

³⁴ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 470

Etter forarbeidene skal innholdet av utilbørighetsvilkåret fastlegges nærmere av domstolene.³⁵ Rettspraksis vil derfor være en svært relevant kilde for oppgaven. Høyesterettsdommer vil bli tillagt mest vekt. Ettersom det ofte er tatt ut tiltale om grov korrupsjon i korrupsjonssakene, noe som medfører en øvre strafferamme på 10 år, er lagmannsretten ofte satt med jury i disse sakene.³⁶ Siden det da vil være noe mer begrenset informasjon om lovanvendelsen, vil de aktuelle dommene måtte tillegges noe mindre vekt. Imidlertid uttaler ofte lagmannsretten seg om den rettslige vurderingen i forbindelse med straffutmålingen. Dersom argumenter er hentet fra straffutmålingen vil det fremgå av sammenhengen. Både tingrettsdommer og lagmannsrettsdommer egner seg imidlertid til å belyse aktuelle problemstillinger og vil hovedsakelig bli benyttet til dette.

Når det gjelder rettspraksis etter de tidligere straffebestemmelsene mot korrupsjon, vil disse i noen grad benyttes til å belyse relevante momenter der det ikke foreligger praksis etter de nye korrupsjonsbestemmelsene som behandler dette. Det vil i så fall fremgå av sammenhengen at dommen er avsagt etter de tidligere straffebestemmelsene.

Siden oppgavens hovedfokus vil være på vilkåret «*utilbørlig fordel*», en rettslig standard, vil også kilder tilknyttet legalitetsprinsippet være relevante. Kilder som belyser legalitetsprinsippet vil derfor benyttes ved vurderingen av hvorvidt vilkåret tilfredsstiller kravet til klarhet og forutberegnelighet i strafferetten.³⁷ Her vil det hovedsakelig benyttes juridisk litteratur og noe rettspraksis.

Ettersom Norge er rettslig bundet av internasjonale konvensjoner om korrupsjon, vil disse være aktuelle kilder ved fastleggingen av innholdet av korrupsjonsbestemmelsen i norsk rett.³⁸ Siden korrupsjonsbestemmelsen, slik den lyder i dag, kom inn i norsk rett for å oppfylle Europarådskonvensjonen, vil særlig denne bli benyttet til å belyse innholdet i den norske korrupsjonsbestemmelsen. Det vil være av interesse å se på forarbeidene, da disse inneholder uttalelser om hva en «*utilbørlig fordel*» vil innebære. Etter Wien-konvensjonen om tolkning av traktater artikkel 32, kan forarbider være et relevant tolkningsmoment, men de har ikke like stor vekt som traktatens ordlyd.³⁹ Imidlertid vil det være interessant å undersøke forarbeidene, da de gir mer utfyllende informasjon om konvensjonsbestemmelsene.

³⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34

³⁶ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker § 352

³⁷ Eskeland (2015) s. 100-101

³⁸ Se punkt 2.2 om Norges internasjonale forpliktelser s.4

³⁹ Ruud (2011) s. 94

3 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet står sentralt i norsk strafferett. Det innebærer at det må foreligge et rettslig grunnlag for å ilegge noen straff (*nulla poena sine lege*).⁴⁰ Legalitetsprinsippet fremgår av Grunnloven § 96 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) art. 7.⁴¹ Av Grunnloven § 96 følger det at «*Ingen kan dømmes uten etter lov*». Etter EMK art. 7 fremgår det at “*No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed*”. Konvensjonen er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven § 2, og vil derfor komme til anvendelse ved fastleggelse av legalitetsprinsippet i norsk rett.⁴² Lovkravet kommer også til uttrykk i straffeloven 2005 § 14. Denne bestemmelsen er inntatt av informasjonshensyn, og skal forstås likt som Grl. § 96 og EMK art. 7.⁴³

Lovkravet innebærer både et formelt lovkrav⁴⁴ og et materielt lovkrav⁴⁵. Det formelle lovkravet innebærer etter Grl. § 96 at straff bare kan gis med hjemmel i formell norsk lov, vedtatt etter reglene i Grl. §§ 76-80 eller gitt som provisorisk anordning etter Grl. § 17.⁴⁶ Etter EMK art. 7 er det tilstrekkelig at det foreligger et rettslig grunnlag for straff, altså at straff er forutberegnelig på bakgrunn av det samlede rettskildebildet i den aktuelle saken.⁴⁷ Norsk rett er således strengere enn EMK art. 7 når det kommer til det formelle lovkravet.

Lovkravet stiller i tillegg krav til det materielle innholdet i straffelovgivningen, slik at borgerne får mulighet til å tilpasse adferden sin etter loven.⁴⁸ Dette kravet er ofte omtalt som klarhetskravet, noe som innebærer at det må stilles minimumskrav til presisjonsnivået i lovgivningen.⁴⁹ Av prinsippet følger det videre et forbud mot analogi. Disse kravene følger både av konvensjonens artikkel 7 og Grl. § 96.⁵⁰ I Rt. 2014 s. 238 avsnitt 18 uttaler Høyesterett at «*Grunnloven § 96 stiller samme krav til klarhet i angivelse av det straffbare forholdet som EMK artikkel 7...*».

⁴⁰ Frøberg (2015) s.46

⁴¹ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950

⁴² Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

⁴³ Matningsdal (2015)

⁴⁴ Strandbakken (2004) s. 192

⁴⁵ Strandbakken (2004) s. 195

⁴⁶ Eskeland (2015) s. 100

⁴⁷ Frøberg (2015) s. 64

⁴⁸ Strandbakken (2004) s. 195

⁴⁹ Eskeland (2015) s. 101

⁵⁰ Frøberg (2015) s. 47-48

I rettspraksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen fremgår det at klarhetskravet i EMK art. 7 er tilfredsstilt når vedkommende forstår hvilke handlinger eller unnlatelser som er straffbare. Kravet er imidlertid også tilfredsstilt dersom vedkommende behøver profesjonell hjelp til å forstå dette. Videre påpekes det at det alltid vil være et element av tolkning i lovbestemmelser, da det vil oppstå tvilsomme tilfeller og endrede omstendigheter.⁵¹

I Rt. 2009 s. 780 la Høyesterett til grunn en lignende forståelse av EMK art. 7. Her uttaler Høyesterett blant annet at det vil være nødvendig å benytte vage formuleringer i noen tilfeller, slik at rettsreglene kan tilpasse seg samfunnsutviklingen, jfr. avsnitt 21.

Av dette ser vi at det stilles et ganske strengt klarhetskrav til lovbestemmelser som hjemler straffansvar. Det er imidlertid ikke et krav at man i alle tilfeller skal kunne lese ut fra ordlyden hvorvidt en handling er omfattet av straffebestemmelsen eller ikke. Det vil kunne oppstå grensetilfeller der det vil være behov og rom for tolkning.

Når det vises til klarhetskravet i den videre fremstilling vil det ikke bli skilt mellom EMK art. 7 og Grl. § 96.

⁵¹ Jorgic v. Germany, avsn. 100-101

4 Generelt om korrupsjonsbestemmelsen i straffeloven 2005 § 387

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil de objektive vilkår i straffebudet om korrupsjon i straffeloven 2005 § 387 bli behandlet. Innledningsvis vil det i punkt 4.2 gis en kort oversikt over tidligere straffebestemmelser mot korrupsjon. Deretter vil hensyn og interesser som gjør seg gjeldene i korrupsjonssammenheng bli behandlet i punkt 4.3. Til slutt vil de objektive vilkår i straffebudet behandles i punkt 4.4.

4.2 Kort historikk

Straffeloven 1902 fikk sin egen korrupsjonsbestemmelse i 2003 i § 276 a.⁵² Som nevnt i punkt 2.1 er denne bestemmelsen videreført i dagens straffelov uten materielle endringer.

Før straffeloven 1902 fikk egne korrupsjonsbestemmelser i 2003 ble korrupsjon i private forhold straffet etter straffeloven 1902 §§ 275 og 276 om utroskap.⁵³ For å kunne straffes for korrupsjon måtte korrupsjonshandlingene også oppfylle vilkårene for utroskap etter disse bestemmelsene.⁵⁴ Passiv korrupsjon i næringsforhold ble i tillegg straffet etter straffeloven 1902 § 405 b, mens aktiv korrupsjon også var omfattet av markedsføringsloven § 6 jfr. § 17.⁵⁵

Korrupsjon utført av og overfor offentlige tjenestemenn ble i hovedsak regulert i straffeloven 1902 §§ 112, 113 og 128. Paragrafene 112 og 113 gjaldt passiv korrupsjon, mens aktiv korrupsjon ble omfattet av § 128. Utover dette var det også noen straffebud som gjaldt visse områder.⁵⁶

Paragrafene 112, 113 og 405 b ble opphevet ved innføringen av korrupsjonsbestemmelsen i straffeloven 1902.⁵⁷ Paragraf 128 første ledd ble endret, slik at den ikke lenger omfattet aktiv bestikkelse, men kun omfattet de forhold der noen forsøker å påvirke en tjenestemann med trusler.⁵⁸

⁵² Lov 4. juli 2003 nr. 79 om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

⁵³ NOU 2002: 22 s. 22

⁵⁴ Andenæs (2008) s. 420

⁵⁵ NOU 2002: 22 s. 22 og Lov 19. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (opphevet)

⁵⁶ NOU 2002: 22 s. 22

⁵⁷ Lov 4. juli 2003 nr. 79 om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

⁵⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 53

4.3 Interesser korrupsjonsbestemmelsen skal verne

4.3.1 Generelle interesser

Korrupsjonsbestemmelsen verner om en rekke viktige interesser siden korrupsjon kan være svært skadelig både for offentlig og privat virksomhet. I forarbeidene er det uttalt at «*Korrupsjon utgjør en trussel mot rettsstaten, demokratiet, menneskerettighetene og sosial rettferdighet, og kan også hindre økonomisk utvikling og virke konkurransevridende*». ⁵⁹

Skadevirkninger av korrupsjon er også påpekt i internasjonale konvensjoner som Norge er bundet av. I fortalen til Europarådskonvensjonen nevnes flere av de samme interessene som i forarbeidene, i tillegg følger det at *korrupsjon «...utgjør en fare for stabiliteten i demokratiske institusjoner og samfunnets moralske grunnlag*». ⁶⁰ Både av fortalene til FNs konvensjon mot korrupsjon og OECD-konvensjonen fremgår flere av de samme hensynene. I FNs konvensjon mot korrupsjon uttrykkes det også bekymringer for de trusler som følger av korrupsjon overfor «*...ethical values and justice and jeopardizing sustainable development and the rule of law...*». ⁶¹

I Rt. 2001 s. 227 uttalte Høyesterett at «*Korrupsjon er en forbrytelse av sterkt samfunnsskadelig karakter*». ⁶² Det er således ingen tvil om at korrupsjon anses som svært skadelig for samfunnet og utgjør en alvorlig trussel både nasjonalt og internasjonalt.

Korrupsjon vil også kunne føre til andre former for kriminalitet, som for eksempel utroskap, trusler, utpressing og annen misbruk av stilling. ⁶³ Straffebestemmelsene mot korrupsjon vil derfor også være en metode for å bekjempe svart økonomi. ⁶⁴

Hensynet til å ivareta arbeidsgivers interesser gjør seg gjeldende både i offentlig og privat virksomhet. Etter en ansettelsesavtale skal den ansatte fremme arbeidsgivers interesser. En korrupsjonshandling vil karakteriseres som både svikaktig og illojal overfor arbeidsgiver. Dette vil derfor være i strid med ansettelsesavtalen og således krenke arbeidsgivers interesser. ⁶⁵

⁵⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 5

⁶⁰ Sitert fra NOU 2002: 22 s. 30

⁶¹ Fortalen til FNs konvensjon mot korrupsjon, sitert fra ot.prp. nr. 53(2005-2006) s. 39

⁶² Rt. 2001 s. 227 s. 230

⁶³ Stordrange (2014) s. 133-134

⁶⁴ NOU 2002: 22 s. 30

⁶⁵ NOU 2002: 22 s. 30

4.3.2 Særlige interesser i offentlig sektor

Ved offentlig myndighetsutøvelse gjelder det et saklighetskrav.⁶⁶ Dette innebærer blant annet at skjønnsutøvelsen i forvaltningen skal være forsvarlig, saklig og utøves uten påvirkning av utenforliggende hensyn.⁶⁷ Forbud mot korrupsjon er med på å motvirke at utenforliggende hensyn tillegges vekt ved offentlig myndighetsutøvelse.⁶⁸

Folks tillit til offentlig virksomhet er et vesentlig hensyn bak korrupsjonsbestemmelsen. Påvirkning av offentlig myndighetsutøvelse som følge av korrupsjonshandlinger kan føre til feilaktige avgjørelser. Videre vil en tjenestemann som har mottatt en utilbørlig fordel i anledning sin stilling være utsatt for press i utøvelsen av stillingen. Dersom slike korrupsjonsforhold blir offentlig kjent, vil det både kunne medføre svekket tillit til offentlig virksomhet og at folk tror at det foregår uriktig myndighetsutøvelse.⁶⁹ Slik tillit er grunnleggende i et stabilt demokratisk samfunn, da manglende tillit vil være begrensende for det offentliges mulighet til å utøve sine funksjoner.⁷⁰

4.3.3 Særlige interesser i privat sektor

I privat virksomhet vil ikke de samme interessene som i det offentlige gjøre seg like sterkt gjeldende. Korrupsjon vil likevel kunne føre med seg en rekke skadevirkninger. Blir det kjent at en virksomhet begår korrupsjon, vil det kunne medføre omdømmeproblemer samt svekke folks tillit til virksomheten. Videre kan korrupsjon medføre konkurransevridding, noe som vil være illojalt både overfor forbrukere og andre næringsdrivende.⁷¹ I næringslivet kan også rasjonalisering og effektivisering bli hindret av korrupsjon.⁷² Av hensyn til fri konkurranse og for å fremme et velfungerende marked, er forbud mot korrupsjon i privat virksomhet derfor viktig.⁷³

4.4 Objektive vilkår etter straffeloven 2005 § 387

Korrupsjonsbestemmelsen i straffeloven 2005 § 378 inneholder et vidt korrupsjonsbegrep, som omfatter aktiv og passiv korrupsjon, både i privat og offentlig virksomhet.⁷⁴

⁶⁶ NOU 2002: 22 s. 30

⁶⁷ Gisle (2010) s. 353

⁶⁸ NOU 2002: 22 s. 30

⁶⁹ NOU 2002: 22 s. 30

⁷⁰ Thrap-Meyer (2001) s. 38

⁷¹ NOU 2002: 22 s. 30

⁷² Rt. 2001 s.227 s. 230

⁷³ NOU 2002: 22 s. 30

⁷⁴ Andenæs (2008) s.419.

For at det skal foreligge straffbar korrupsjon etter straffeloven 2005 § 387 må en rekke objektive vilkår være oppfylt. I det følgende vil disse bli gjennomgått. I punkt 4.4.1 vil felles vilkår for passiv og aktiv korrupsjon gjennomgås. I punkt 4.4.2 og 4.4.3 vil særlige vilkår for henholdsvis passiv og aktiv korrupsjon bli behandlet. Vilkåret «*utilbørlig fordel*» vil vies størst oppmerksomhet og vil bli behandlet i kapittel 5.

4.4.1 Felles vilkår for passiv og aktiv korrupsjon

Felles for aktiv og passiv korrupsjon er at det må gis, tilbys, kreves, mottas eller aksepteres et tilbud om en utilbørlig fordel «*i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag*».⁷⁵

4.4.1.1 «*i anledning av*»

I vilkåret «*i anledning av*» ligger det et krav om tilknytning mellom den passive bestikkers stilling, verv eller oppdrag og fordelene. Normalt vil fordelene være en motytelse for en handling den passive bestikker skal utføre eller unnlate å utføre i anledning sin stilling, verv eller sitt oppdrag. Alternativt kan fordelene også være en form for etterfølgende belønning for en handling den passive bestikker har gjort eller unnlatt å gjøre. Imidlertid er det ikke noe krav om at ytelsen har sammenheng med en konkret handling eller unnlatelse, da også rene smøringstilfeller kan rammes av korrupsjonsbestemmelsen.⁷⁶

En fordel vil ikke rammes av korrupsjonsbestemmelsen dersom det ikke er sammenheng mellom fordelene og mottakerens stilling, verv eller oppdrag. Fordeler som mottas, kreves eller tilbys den passive bestikker som privatperson, vil derfor ikke rammes. Fordeler som gis av en arbeids- eller oppdragsgiver, vil også falle utenfor korrupsjonsbestemmelsen. Eksempler på slike ytelser kan være utilbørlige lønnskrav, bonusordninger eller såkalte ”fallskjermer”.⁷⁷

I Rt. 2015 s. 302 var spørsmålet blant annet om vilkåret «*i anledning av*» stilling var oppfylt i det aktuelle tilfellet. Domfelte var offentlig ansatt gjeldsrådgiver i NAV og hadde krevd og mottatt penger fra personer som var under gjeldsordning for å bistå dem med gjeldsrådgivning. Om tilknytningskravet uttalte Høyesteretts ankeutvalg at vilkårene i korrupsjonsbestemmelsen ikke er oppfylt i de tilfeller en offentlig tjenestemann bruker sin kompetanse og erfaring som privatperson og mottar en fordel for det. Det må «*...kreves en tilknytning til stillingen ut over dette.*», jfr. avsnitt 25.

⁷⁵ Straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a og b

⁷⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

⁷⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

Høyesteretts uttalelse om tilknytning til stillingen utover kompetanse og erfaring som man har opparbeides gjennom stillingen, kan ses i sammenheng med at det normalt forventes en form for motytelse i anledning utøvelsen av vedkommedes stilling, verv eller oppdrag. Et typisk eksempel på en slik tilknytning vil være der en innkjøpsansvarlig i en bedrift, som skal kjøpe nye datamaskiner, får en kostbar datamaskin til privat bruk av en potensiell leverandør.

Det avgjørende etter vilkåret «i anledning av» vil derfor være om fordelene er gitt eller mottatt i tilknytning til utøvelsen av selve stillingen, vervet eller utføring av oppdraget.

4.4.1.2 «utøvelse av stilling, verv eller utføring av oppdrag»

Det neste felles vilkåret er at fordelene må mottas i anledning av «utøvelse av stilling, verv eller utføring av oppdrag».⁷⁸ Vilkåret har vid rekkevidde og formålet er å omfatte alle typer stillinger, verv og oppdragsformer i både privat og offentlig virksomhet.⁷⁹ Bestemmelsen gjelder uavhengig av om stillingen, vervet eller oppdraget er i Norge eller i utlandet, jfr. Straffeloven 2005 § 387 andre ledd.

Alternativet «stilling» omfatter korrupsjon i anledning ordinære tjeneste- og arbeidsforhold.⁸⁰ Et eksempel kan være hvis en person som er tatt i fartskontroll forsøker å bestikke en politimann, ved å gi han en fordel i anledning hans stilling som politimann, for å unngå å bli bøtelagt.

Alternativet «verv» omfatter personer som innehar politiske verv, styreverv eller andre tillitsverv. Det er uten betydning om vedkommende som innehar vervet mottar godtgjørelse for det. Videre vil det ikke ha betydning om vedkommende har fått vervet ved utnevning eller valg. Alternativet favner således vidt, og vil ramme alt fra tillitsvalgte i foreninger til stortingsrepresentanter, kommunestyremedlemmer og andre folkevalgte.⁸¹

Med alternativet «oppdrag» menes enkeltstående oppdrag som for eksempel en advokat eller en regnskapsfører har påtatt seg for en bedrift, organisasjon eller offentlig etat.⁸² Et oppdrag vil være begrenset enten i tid eller omfang, for eksempel når en eiendomsmegler har påtatt seg å selge en bolig.⁸³

⁷⁸ Straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a og b

⁷⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 53

⁸⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

⁸¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

⁸² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

⁸³ Andenæs (2008) s. 421

4.4.2 Passiv korrupsjon, jfr. straffeloven § 387 første ledd bokstav a

Vilkårene for passiv korrupsjon fremgår av straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a. Bestemmelsen gjelder den som «*krever, mottar eller aksepterer*» et tilbud om en utilbørlig fordel. Det er således tre alternative måter å overtre bestemmelsen på.

4.4.2.1 «*krever*»

Alternativet «*krever*» vil først og fremst være relevant i de tilfeller der en passiv bestikker presser noen til gi fordeler til seg eller noen andre ved å utnytte sin stilling, sitt verv eller oppdrag. Selv om kravet bare fremsettes i form av en forsiktig anmodning overfor den andre vil det også kunne rammes av straffebudet. Det avgjørende vil være hvordan den andre oppfatter anmodningen. Dersom den andre oppfatter det slik at den passive bestikker ønsker å oppnå en utilbørlig fordel, vil det kunne være straffbar korrupsjon.⁸⁴

Normalt er det først når adressaten har fått kunnskap om kravet at overtredelse av alternativet «*krever*» er fullbyrdet.⁸⁵ Alternativet rammer den passive bestikker uavhengig av hvordan adressaten velger å forholde seg til kravet. Derfor vil det være uten betydning for overtredelse om denne velger å følge opp kravet eller ignorerer det.⁸⁶ Det er tilstrekkelig for overtredelse av straffebudet at det overfor adressaten er gitt uttrykk for en forventning om en utilbørlig fordel. Det behøver således ikke gjelde en konkret fordel.⁸⁷

Matningsdal anfører at det bør legges til grunn en strengere norm når den passive bestikker krever fordel enn når den tilbys, ettersom dette anses mer straffverdig.⁸⁸

4.4.2.2 «*mottar*»

Det andre alternativet rammer den som «*mottar*» en utilbørlig fordel. Dette alternativet vil ha praktisk betydning i de tilfeller der det verken er tilbudt eller krevet en utilbørlig fordel i anledning stilling, verv eller oppdrag. Videre vil det være aktuelt i de tilfellene der det ikke kan bevises at det foreligger et slikt tilbud eller krav. Etter dette alternativet er det uten betydning hvem som har tatt initiativ til ytelsen.⁸⁹

⁸⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

⁸⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56. Her avviker departementet fra straffelovrådets forslag da straffelovrådet legger til grunn at det er tilstrekkelig at kravet er sendt for at det skal foreligge fullbyrdet forbrytelse, jfr. NOU 2002:22 s. 38.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56-57

⁸⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

⁸⁸ Matningsdal (2010) s. 441

⁸⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

I følge forarbeidene vil den passive bestikker etter mottaksalternativet også kunne straffes ved passivt mottak. Imidlertid kan omstendigheter rundt mottaket føre til at bestemmelsen ikke anses overtrådt dersom mottakeren hadde til hensikt å informere om eller gi fordelene til arbeidsgiver eller oppdragsgiver. Forarbeidene legger derfor opp til at det skal kunne vises noe skjønn i disse situasjonene og gi mottakeren noe tid til å melde fra om fordelene før man konstaterer at det foreligger forsøk på eller fullbyrdet korrupsjon.⁹⁰ Dette kan illustreres ved et eksempel der en byggesaksbehandler finner en konvolutt med penger med sitt navn på, etter å ha hatt møte med en som har en søknad inne til behandling. Spørsmålet vil da være om pengene kan regnes som mottatt i straffelovens forstand når de oppdages, eller om de eventuelt kan anses mottatt på et senere tidspunkt. Rent faktisk er byggesaksbehandleren i besittelse av pengene, slik at de etter alminnelig oppfatning kan regnes som mottatt. Om dette forholdet vil utgjøre korrupsjon vil imidlertid bero på om de øvrige vilkårene er oppfylt.

Om korrupsjonen regnes som fullbyrdet etter dette alternativet, vil således bero på omstendighetene. Når det gjelder kontanter, verdipapirer og formuesgjenstander vil fullbyrdes-tidspunktet normalt være når mottakeren kommer i besittelse av ytelsen. Dersom fordelene består av en bankoverføring vil straffebudet anses overtrådt i det pengene er disponible på kontoen til mottakeren.⁹¹

4.4.2.3 «aksepterer et tilbud»

Alternativet «aksepterer et tilbud» om en utilbørlig fordel, vil ha selvstendig betydning i tilfeller der den passive bestikker får et tilbud om en ytelse som skal ytes først på et senere tidspunkt og aksepterer dette.⁹²

Forarbeidene åpner også for at den passive bestikker kan akseptere et tilbud ved konkludent adferd eller passivitet. Om et tilbud er akseptert eller ikke, vil bero på omstendighetene i det aktuelle tilfellet.⁹³ I slike situasjoner kan det fort oppstå tvilstilfeller. Det kan for eksempel tenkes at et tilbud om en fordel har vært nevnt på et tidligere tidspunkt, og dette senere fremsettes som en ferdig avtale slik at det aktivt må avslås. Passivitet i et slikt tilfelle kan muligens anses som en aksept, selv om mottakeren av tilbudet ikke ønsket å akseptere tilbudet. Dersom slike tilfeller rammes av korrupsjonsbestemmelsen kan det diskuteres om forholdet faktisk oppfyller klarhetskravet etter legalitetsprinsippet. Det er ikke gitt at den passive bestikker vil forutse at et slikt forhold kan rammes av korrupsjonsbestemmelsen ettersom dennes ordlyd er «aksepterer et tilbud», noe vedkommende ikke uttrykkelig har gjort.

⁹⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

Dette alternativet vil som hovedregel være fullbyrdet når den passive bestikker aksepterer tilbudet. I utgangspunktet må aksepten også ha nådd frem til tilbydereren.⁹⁴ Siden aksepten er tilstrekkelig for fullbyrdelse av alternativet er det ikke noe krav om at det faktisk ytes en fordel. Således vil rene løfter om en fremtidig ytelse også rammes, da disse kan ha samme påvirkningskraft som et faktisk mottak av en ytelse.

4.4.3 Aktiv korrupsjon, jfr. straffeloven § 387 første ledd bokstav b

Vilkårene for aktiv korrupsjon fremgår av straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav b. Bestemmelsen rammer den som «*gir eller tilbyr*» noen en fordel i anledning utøvelsen av den passive bestikkers stilling, verv eller utføringen av oppdrag. Det er altså to alternative måter å overtre denne bestemmelsen på.

4.4.3.1 «*gir*»

Alternativet «*gir*» rammer den som gir noen utilbørlig fordel i anledning av stilling verv eller oppdrag. Vilkåret er motstykket til vilkåret ”mottar”, og fullbyrdelsestidspunktet vil således være når den andre mottar fordelene.⁹⁵

4.4.3.2 «*tilbyr*»

Alternativet «*tilbyr*» rammer den som gir noen et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning stilling verv eller oppdrag. Alternativet vil benyttes når den aktive bestikker tilbyr noen en utilbørlig fordel for å påvirke denne til å utføre eller unnlate en bestemt handling. Det vil også gjelde dersom tilbudet fremsettes i etterkant av handlingen eller unnlatelsen som en motytelse for dette. Også tilbud som fremsettes uten at det kan bevises en tilknytning til en handling eller unnlatelse fra den passive bestikker vil kunne rammes.⁹⁶

Normalt vil fullbyrdet overtredelse av alternativet «*tilbyr*» foreligge når adressaten får kunnskap om tilbudet.⁹⁷ Siden alternativet rammer den som tilbyr noen en fordel vil det være tilstrekkelig for overtredelse at det er fremsatt et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning adressatens stilling, verv eller oppdrag. Det er ikke krav om at tilbudet aksepteres av den andre. Videre er det uten betydning om den aktive bestikker faktisk yter fordelene, så lenge tilbudet er fremsatt er bestemmelsen overtrådt.⁹⁸ Her vil samme hensyn som ved alternativet «*aksepterer*

⁹⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

⁹⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 57

et tilbud» gjøre seg gjeldende.⁹⁹ Et tilbud vil kunne være egnet til å påvirke mottakeren av tilbudet uavhengig av om fordelene faktisk ytes.

I den videre fremstilling vil passiv og aktiv korrupsjon for enkelthetens skyld omtales som henholdsvis tilby eller motta.

⁹⁹ Se punkt 4.4.2.3. s. 16

5 «Utilbørlig fordel»

5.1 Innledning

Etter straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a og b vil straffbar korrupsjon foreligge der noen tilbyr eller mottar tilbud om en «*utilbørlig fordel*». I dette kapittelet skal vilkåret ”utilbørlig fordel” behandles. I punkt 5.2 vil fordelsbegrepet behandles, mens utilbørighetsvilkåret vil bli behandlet i punkt 5.3.

5.2 Fordelsbegrepet

Ordlyden i straffeloven 2005 § 387 taler om en «*fordel*» uten at det er presisert nærmere hva dette begrepet innebærer. I norsk rett opereres det med fordelsbegreper innen ulike rettsområder. Det finnes for eksempel et fordelsbegrep innen skatteretten, jfr. skatteloven § 5-1 første ledd. Det er ikke gitt at fordelsbegrepene har samme innhold. Det må derfor undersøkes nærmere hva som vil utgjøre en ”fordel” i korrupsjonsbestemmelsens forstand.

I følge forarbeidene vil en fordel være «*Alt en passiv bestikker ser seg tjent med eller kan dra nytte av...*».¹⁰⁰ Europarådskonvensjonen synes også å legge et lignende fordelsbegrep til grunn. Av den tilhørende Forklarende Rapporten fremgår det at et viktig moment vil være om mottakeren av fordelene får en bedre posisjon enn tidligere som følge av fordelene og at denne er noe vedkommende ikke har rett på.¹⁰¹ Den kan således være av ulik art. Hvordan en fordel kan arte seg vil bli behandlet i punkt 5.2.1.

En fordel for en person vil ikke nødvendigvis være en fordel for en annen. Det kan derfor stilles spørsmål ved om vi har et objektivt eller subjektivt fordelsbegrep i norsk rett. Dette vil bli behandlet i punkt 5.2.2. Videre vil hvem som mottar fordelene være et relevant spørsmål i denne sammenhengen. Dette spørsmålet vil tas opp i punkt 5.2.3. Det er ikke gitt at en fordel som på et gitt tidspunkt utgjør en fordel forblir en fordel for mottakeren. Derfor vil spørsmålet om når den aktuelle ytelsen må være en fordel til slutt behandles i punkt 5.2.4.

Forarbeidene nevner at fordelsbegrepet vil ha samme innhold som fordelsbegrepet i straffeloven 1902 §§ 112, 113 og 405 b.¹⁰² Rettskilder til disse bestemmelsene vil derfor være relevante ved fastleggelse av fordelsbegrepet.

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹⁰¹ Forklarende Rapport til Europarådskonvensjonen pkt. 37. Forklaringen er tilknyttet konvensjonens art. 2 om aktiv bestikkelse av offentlige tjenestemenn. Siden norsk rett har en felles korrupsjonsbestemmelse for offentlig og privat sektor synes det nærliggende å legge denne oppfatningen til grunn generelt.

¹⁰² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

5.2.1 Fordelens art

En fordel i straffelovens forstand kan være av ulik art.¹⁰³ I det følgende vil ulike arter av fordeler gjennomgås. Først vil fordeler med selvstendig økonomisk verdi behandles i punkt 5.2.1.1. Videre vil fordeler uten selvstendig materiell verdi tas opp, i punkt 5.2.1.2. Deretter vil fordeler i form av unnlaterelser bli behandlet i punkt 5.2.1.3.

5.2.1.1 Fordeler med selvstendig økonomisk verdi

En fordel vil normalt være en ytelse som innehar en selvstendig økonomisk verdi. Fordelen vil da for eksempel være en pengetransaksjon eller en gjenstand av en viss verdi.¹⁰⁴ Når en ytelses økonomiske verdi enkelt kan måles, vil det ofte være lett å fastslå at det foreligger en fordel i straffelovens forstand. Det finnes mange eksempler på slike fordeler. De kan for eksempel utgjøre reiser, løsøre, gjenstander og kontanter.

At en fordel normalt har en selvstendig økonomisk verdi er også forutsatt i den Forklarende Rapporten til Europarådskonvensjonen der det fremgår det at “*The undue advantages given are usually of an economic nature...*”.¹⁰⁵

I rettspraksis finnes en rekke eksempler på fordeler med selvstendig økonomisk verdi. I en god del saker har fordelen utgjort en kontantoverføring. Dette gjelder blant annet i DnB NOR-saken og ligningsfunksjonærdommen.¹⁰⁶ I førstnevnte sak ble en mann dømt for å ha betalt en bankansatt 50 000 kroner for å få innvilget en lånesøknad på 1 000 000 kroner. I sistnevnte ble en mann dømt for korrupsjon etter å ha betalt en ligningsfunksjonær intill 17 000 kroner for å få igjennom en skatteklage og urettmessig endre ligningen hans.

I den såkalte Statoil-Melkøya-saken ble en salgskonsulent i X AS dømt for grov aktiv korrupsjon.¹⁰⁷ Han hadde blant annet sørget for at hans arbeidsgiver betalte utgifter på totalt 48 000 kroner i forbindelse med en reise for en person med innkjøpsansvar i Z ASA som var en viktig kunde for X AS. Også andre personer med tilknytning til selskapet Z ASA fikk kostnader i forbindelse med turen dekket.

¹⁰³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹⁰⁵ Forklarende Rapport til Europarådskonvensjonen pkt. 37

¹⁰⁶ TNERO-2010-118350 (DnB NOR) og LB-2008-118003 (Ligningsfunksjonær)

¹⁰⁷ LH-2008-180080

Fordelene kan også utgjøre verdifulle gjenstander. Et eksempel på dette finnes i en høyesterettsdom fra 2009, der den passive bestikker mottok en hestevogn til en verdi av 1 375 000 kr.¹⁰⁸

Ifølge forarbeidene kan også tjenester ha en selvstendig økonomisk verdi.¹⁰⁹ Slike ytelser kan utgjøre alt fra helsetjenester i form av legetimer eller behandling hos en kiropraktor, til håndtverkertjenester. Et eksempel på en fordel i form av en tjeneste vil være der en person som i sin stilling er ansvarlig for anskaffelse av håndtverkertjenester mottar slike tjenester gratis av en tilbyder på sin private bolig i forbindelse med en anbudsrunde.

Eksemplene ovenfor viser at en rekke fordeler enkelt kan måles i økonomisk verdi. Dersom en ytelse innehar en selvstendig økonomisk verdi kan det enkelt anføres at dette er noe den passive bestikker vil være tjent med eller kan dra nytte av, noe som igjen tyder på at ytelsen vil være en fordel i straffelovens forstand.

5.2.1.2 Fordeler uten selvstendig materiell verdi

Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt en ytelse som ikke innehar selvstendig materiell verdi kan være en fordel i straffelovens forstand.

I følge forarbeidene behøver ikke fordelene ha selvstendig materiell verdi, og det nevnes en rekke eksempler på hvordan slike fordeler kan arte seg. Disse kan være innsideinformasjon i et aksjeselskap som den passive bestikker kan dra nytte av, seksuelle tjenester, eller for eksempel mottagelse av en orden.¹¹⁰ Denne oppfatningen deles av den Forklarende Rapporten til Europarådskonvensjonen der det fremgår det at *“The undue advantages given (...) may also be of a non-material nature”*.¹¹¹

Et eksempel på en fordel uten selvstendig materiell verdi kan være hvis en straffesak mot en ustraffet advokat henlegges. En eventuell domfellelse for en alvorlig straffbar handling vil kunne være karriereødeleggende for en advokat. Selve henleggelsen vil derfor utgjøre en fordel selv om fordelens økonomiske verdi vanskelig kan måles konkret på henleggelsestidspunktet. Derimot vil en tilsvarende henleggelse overfor en person som gjentatte ganger er dømt for straffbare handlinger ikke nødvendigvis utgjøre en fordel på samme måte som for advokaten. For denne personen vil trolig ikke en dom fra eller til få like store konsekvenser som for advokaten. Eksempelet søker å illustrere en fordel som ikke har selvstendig materiell

¹⁰⁸ Rt. 2009 s. 130 avsnitt 22

¹⁰⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹¹¹ Forklarende Rapport til Europarådskonvensjonen pkt. 37

verdi. Om mottak av denne fordelten faktisk utgjør straffbar korrupsjon, vil bero på om de øvrige vilkårene i korrupsjonsbestemmelsen er oppfylt.

I den såkalte namsmann-dommen ble dette spørsmålet reist.¹¹² Her uttalte Høyesterett seg om hvorvidt det kunne stilles et krav om at fordelten må innebære en selvstendig verdi for mottakeren. I den aktuelle saken var den tiltalte, A, politibetjent. A som særlig arbeidet med namsaker, hadde påtatt seg et oppdrag for en privatperson, B, i forbindelse med at B mottok mangelfullt oppgjør etter salg av et aksjeselskap. A utførte arbeid på fritiden for B i anledning saken. I forbindelse med dette mottok han utbetalinger fra B på totalt 55 000 kroner, for utgifter han hadde pådratt seg i forbindelse med arbeidet og 17 arbeidstimer som ble fakturert med 400 kroner per time.

A hevdet at utbetalingene fra B som dekket utgifter A hadde pådratt seg i forbindelse med arbeidet ikke utgjorde en fordel i straffelovens forstand. En enstemmig Høyesterett kom til at det var riktig av lagmannsretten å dømme A for grov korrupsjon. Høyesterett viste til forarbeidene, der det fremgår at «...fordelsbegrepet skal forstås vidt...», jfr. avsnitt 29. På bakgrunn av dette kom Høyesterett frem til at det ikke er en forutsetning at en fordel har en materiell verdi for mottakeren. Etter Høyesteretts oppfatning vil dette bety at selv om en utbetaling ikke medfører en netto økonomisk verdi for den passive bestikker, kan det likevel være en fordel i straffelovens forstand, jfr. avsnitt 30.

Høyesterett viser i dommen at fordelsbegrepet skal forstås vidt. Selv om Høyesterett legger til grunn en vid betydning av fordelsbegrepet, må imidlertid enhver ytelse vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle basert på omstendighetene i saken. I dette tilfellet har A utført arbeid som for han «...innebar en graverende tilsidesettelse av grunnleggende tjenesteplikter...», noe Høyesterett påpeker i sin vurdering av om dekning av utgifter i forbindelse med det aktuelle arbeidet er en fordel i straffelovens forstand, jfr. avsnitt 30. Det kan synes som om Høyesterett uttrykker seg noe tvetydig, ettersom Høyesterett ser ut til å vektlegge graverende tilsidesettelse av tjenesteplikter i vurderingen av hva som vil være en fordel. Det kan imidlertid være en måte Høyesterett ønsker å gi uttrykk for straffverdigheten i forholdet på, selv om det kan synes som om Høyesterett har vektlagt et moment som først og fremst vil være relevant i utilbørighetsvurderingen.

At ytelser uten en klar økonomisk verdi også vil kunne utgjøre en fordel, støttes også av Thrap-Meyer som uttaler i sin bok om straffeloven §§ 112 og 113 at også andre typer ytelser

¹¹² Rt. 2011 s. 1495

enn disse vil være av interesse å motta. Blant eksempler på slike ytelser nevnes blant annet politisk støtte og positiv omtale i media.¹¹³

Det kan imidlertid diskuteres om en slik vid utforming og tolkning av fordelsbegrepet tilfredsstiller klarhetskravet til straffebestemmelser.¹¹⁴ Det kan anføres at en naturlig språklig forståelse av ordet fordel vil være at det er tale om noe mottakeren vil være tjent med. Siden deler av fordelene i den nevnte Høyesterettsdommen ikke ga en netto økonomisk fordel for mottakeren,¹¹⁵ kan det synes som om det i noen tilfeller kan være noe uklart for gjerningspersonen om det er tale om en fordel i korrupsjonsbestemmelsens forstand eller ikke. Det vil være lettere å konstatere at noe utgjør en fordel når det for eksempel er tale om seksuelle tjenester eller positiv omtale i media. Imidlertid vil man ved å legge til grunn et vidt fordelsbegrep i større grad kunne ramme utilbørlige tilfeller uten at fordelsvilkåret er til hinder for dette, og således straffe de tilfellene loven har til hensikt å ramme. På bakgrunn av dette kan det synes som om det kan oppstå tvil om hvor klart det fremgår av loven hva som anses som en fordel. Det må imidlertid også gjøres en vurdering av om fordelene er utilbørlig. Det fremstår hensiktsmessig at jo mer omstendighetene taler for at forholdet er utilbørlig, desto mindre må fordelene være for at forholdet rammes av korrupsjonsbestemmelsen. Det må imidlertid være ytt en form for fordel.

5.2.1.3 Unnlatelser

En fordel behøver ikke være aktiv handling. Det kan også være tale om å unnlate å gjøre noe.¹¹⁶ En slik unnlatelse kan for eksempel være hvis noen blir tatt i fartskontroll og politibetjenten unnlater å skrive ut forelegg. Unnlatsen vil utgjøre en fordel ettersom vedkommende slipper å betale forelegget.

5.2.2 Et subjektivt eller objektivt fordelsbegrep?

Ordlyden i straffeloven 2005 § 387 benytter kun begrepet fordel, og sier lite om innholdet i dette. Det fremgår verken av lovteksten eller forarbeidene om fordelsvurderingen skal være subjektiv eller objektiv. Det vil derfor være et naturlig spørsmål om det skal legges til grunn et objektivt eller subjektivt fordelsbegrep i norsk rett.

At en fordel er «Alt den passive bestikker ser seg tjent med eller kan dra nytte av...»,¹¹⁷ kan leses på to måter. Den objektive innfallsvinkel vil være at en fordel er alt den passive bestik-

¹¹³ Thrapp-Meyer (2001) s. 271 og 283

¹¹⁴ Eskeland (2015) s. 101 og oppgavens kapittel 3 s. 7

¹¹⁵ Rt. 2011 s. 1495

¹¹⁶ Synes forutsatt i Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54, da korrupsjonsbestemmelsen rammer alt den passive bestikker er tjent med.

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54

ker objektivt sett kan se seg tjent med eller kan dra nytte av. En subjektiv innfallsvinkel vil være at en fordel er noe akkurat denne passive bestikker er tjent med eller kan dra nytte av. Tilsvarende vil det være for den aktive bestikker. En fordel som gis eller tilbys vil ikke nødvendigvis være en fordel for enhver mottaker, selv om den aktive bestikker oppfatter det slik.

I mange tilfeller vil det være lett å fastslå at det er tale om en fordel, men det kan hende det vil være tale om fordeler ikke enhver vil anse som en fordel. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom den passive bestikker får en fotballtur til England, men overhodet ikke er interessert i fotball. Et annet eksempel vil være der en person mottar en flaske vin, men er avholdsmann. Disse ytelsene vil ikke nødvendigvis oppleves som en fordel for mottakeren. Spørsmålet vil derfor bli om dette er fordeler i straffelovens forstand.

Det kan diskuteres om spørsmålet er av særlig praktisk betydning ettersom den aktive bestikker ikke vil ha interesse av å yte en ytelse som ikke anses som en fordel av mottakeren, og den passive bestikker vil trolig ikke ta i mot en ytelse han ikke ønsker. Det kan imidlertid tenkes situasjoner der den passive bestikker mottar ytelsen selv om han ikke ønsker den, av ren høflighet, eller tilfeller der det vil være lettere å motta ytelsen enn å takke nei.¹¹⁸

Thrap-Meyer nevner en rekke hensyn i forbindelse med sin vurdering av om det foreligger en subjektiv eller objektiv tolkningsstandard i de nå opphevede bestemmelsene i straffeloven 1902 §§ 112 og 113.¹¹⁹

Bevismessige hensyn taler for at det vil være vanskelig å konstatere at det foreligger en fordel i straffelovens forstand dersom man legger til grunn et rent subjektivt fordelsbegrep.¹²⁰ Den passive bestikker kan hevde at han for eksempel er avholdsmann og at en flaske whisky derfor ikke er en fordel for han.

Hensyn til allmenhetens tillit, enten til vedkommende som innehar en bestemt stilling eller til virksomheten, taler for at hvordan fordelene oppfattes utad bør tillegges vekt, og dermed at det skal legges til grunn et objektivt fordelsbegrep.¹²¹ Dersom en offentlig ansatt mottar en opplevelsestur i form av et fallskjermhopp av en potensiell leverandør i forbindelse med en anbudsrunde, vil dette utad raskt kunne oppfattes som en utilbørlig fordel gitt i anledning vedkommende stilling, selv om mottakeren har høydeskrekk og aldri ville benyttet seg av fallskjermhoppet.

¹¹⁸ Thrap-Meyer (2001) s. 288

¹¹⁹ Thrap-Meyer (2001) s. 289-291

¹²⁰ Thrap-Meyer (2001) s. 289

¹²¹ Thrap-Meyer (2001) s. 289

Imidlertid vil ikke et objektivt fordelsbegrep ta hensyn til at en person har en særegen interesse. En ytelse som ikke fremstår som en fordel utad, kan i virkeligheten utgjøre en fordel for mottakeren, og dermed være egnet til å påvirke vedkommendes utøvelse av stillingen.¹²²

De nevnte hensynene taler for at begge tolkningsmåtene vil være relevante ved fordelsvurderingen. En hensiktsmessig løsning synes derfor å være at det foretas en objektiv vurdering av om ytelsen utgjør en fordel, samt en objektiv vurdering av mottakerens subjektive oppfatning av denne. En slik vurdering vil sikre hensynet til allmennhetens tillit til utøvelsen av stillingen, vervet eller utøvelsen av oppdraget. Samtidig vil den også fange opp tilfeller der ytelsen ikke nødvendigvis fremstår som en fordel for utenforstående, men likevel oppfattes slik for mottakeren. Denne oppfatningen legges også til grunn av Thrap-Meyer.¹²³

5.2.3 Hvem er det en fordel for?

Av ordlyden i straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a fremgår det at den som «for seg eller andre» krever, mottar eller aksepterer, eller gir eller tilbyr «noen», jfr. første ledd bokstav b, en utilbørlig fordel kan straffes for korrupsjon. Dette taler for at fordeler som kommer andre enn den passive bestikker til gode også rammes av bestemmelsen. Denne forståelse støttes av forarbeidene, der det synes som om det legges til grunn en bred krets av mottakere, siden bestikkelsen blant annet kan gis til en slektning, veldedig organisasjon eller settes inn på en konto disponert av et aksjeselskap.¹²⁴ Ytelsen kan for eksempel være en plass på et eliteuniversitet som tilfaller barnet til den passive bestikker.

I den mulige korrupsjonssaken der en tidligere Bergensordfører er siktet for korrupsjon, er det et eksempel på gave ytt til noen andre. En av ytelsene i saken var en pengegave på 500 000 kroner til en veldedig organisasjon i Bergen.¹²⁵ Lagt til grunn forarbeidene, vil slike ytelser kunne rammes av korrupsjonsbestemmelsen. Denne saken er imidlertid fortsatt under etterforskning. Vi må derfor avvente en rettskraftig avgjørelse før vi kan konstatere om dette utgjorde korrupsjon.

5.2.4 Tidspunktet for når ytelsen må være en fordel

Det kan tenkes at en ytelse vil kunne være en fordel på et tidspunkt og en ulempe på et annet. Et eksempel på dette vil være der ytelsen er en kasse frisk frukt som først vil være en fordel for mottakeren. Dersom denne råtner vil den ikke lenger være en fordel. Fruktkassen vil raskt

¹²² Thrap-Meyer (2001) s. 289

¹²³ Thrap-Meyer (2001) s. 291

¹²⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 54-55

¹²⁵ Eidsvik (2015)

kunne bli en ulempe som mottakeren må kvitte seg med. Det kan derfor stilles spørsmål om når en ytelse må utgjøre en fordel.

Det vil være naturlig å anta at ytelsen må utgjøre en fordel i straffelovens forstand på fullbyr-
delsestidspunktet.¹²⁶ Det er på dette tidspunktet fordelene må være tilbudt eller mottatt, jfr.
straffeloven § 387 første ledd bokstav a og b. Det er derfor naturlig å legge til grunn at det
også må være på dette tidspunktet ytelsen må utgjøre en fordel i lovens forstand.

Dersom en ytelse som fremstår som en ulempe på mottakstidspunktet blir mottatt av en per-
son i anledning vedkommende stilling, og senere viser seg å være en fordel, kan det stilles
spørsmål ved om dette utgjør en fordel i straffelovens forstand. Basert på de foregående av-
snittene om fordelsbegrepet kan det ikke utelukkes at dette vil utgjøre en fordel, ettersom for-
delen normalt vil være noe mottakeren er tjent med. Om fordelene er utilbørlig og således til-
sier at det foreligger straffbar korrupsjon, må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. I slike
tilfeller synes det imidlertid lite sannsynlig at det forelå noe påvirkningshensikt bak ytelsen,
noe som kan tale for at det ikke er korrupsjon i straffelovens forstand.

5.3 Utilbørlighetsvilkåret

5.3.1 Innledning

Når det er fastslått at det er tale om en fordel, må det vurderes om denne er «*utilbørlig*» og
således utgjør straffbar korrupsjon.¹²⁷

5.3.2 Rettslig standard

Utilbørlighetsvilkåret er en rettslig standard.¹²⁸ Innholdet i en rettslig standard vil ikke ligge
fast, men vise til en vurderingsnorm utenfor selve lovbestemmelsen, som ofte vil innebære en
«...*vurdering av moralsk og sosial karakter...*».¹²⁹ Dette kan reise vanskelige avgrensnings-
spørsmål.¹³⁰

Etter forarbeidene skal utilbørlighetsvurderingen bero på samfunnets oppfatning av hva som
er utilbørlig, vurdert på bakgrunn av «...*de reelle hensyn og grunnleggende verdier som ligger*

¹²⁶ Om fullbyrdelstidspunkt av straffeloven 2005 § 387 se oppgavens punkt 4.4.2 s. 14 og 4.4.3 s. 16

¹²⁷ Straffeloven 2005 § 387 første ledd bokstav a og b

¹²⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34

¹²⁹ Gisle (2010), s. 342-343

¹³⁰ Stordrange (2014) s. 159

bak bestemmelsen».¹³¹ Ved bruk av en rettslig standard vil derfor innholdet i lovbestemmelsen variere, avhengig av det moralsyn som til enhver tid er gjeldende i samfunnet.¹³²

5.3.3 Klart klanderverdig forhold

Terskelen for at et forhold er utilbørlig er at det anses som klart klanderverdig.¹³³ Etter straffelovrådets oppfatning er det ikke nok at forholdet er kritikkverdige, det må foreligge noe mer enn dette. Således gis en tjenestemann eller en næringsdrivende et visst spillerom, slik at de ikke kan straffes for korrupsjon for de mindre kritikkverdige forholdene.¹³⁴

Hva som anses klart klanderverdig vil variere innen ulike områder, og må bero på en totalvurdering av forholdet.¹³⁵ Det er særlig poengtert i forarbeidene at det må legges til grunn en strengere norm for offentlige tjenestemenn enn ansatte i privat virksomhet.¹³⁶ Dette fordi det er viktig å ivareta tilliten til objektivitet og upartiskhet i det offentlige.¹³⁷

I utilbørlighetsvurderingen må det også avgrenses mot påskjønnelser man har rett til å motta og ytelser man har krav på å motta. Påskjønnelser kan for eksempel være en blomsterbukett eller andre gaver av liten økonomisk verdi. Disse vil det være enkelt å avgrense mot, da de vanskelig kan karakteriseres klart klanderverdige. Videre vil ytelser som mottas i alminnelig sammenheng med mottakerens arbeid heller ikke, i de fleste tilfeller, være utilbørlige. Slike ytelser kan for eksempel være en gave i anledning jubileum, fratredeelse eller avskjed.¹³⁸

Europarådskonvensjonen synes å legge en lignende forståelse til grunn i sin Forklarende Rapport. Etter konvensjonen må fordelene være "*undue*". I dette ligger det at fordelene må være noe mottakeren ikke lovlig har rett på. Videre fremgår det at "*undue*" ikke vil ramme fordeler som er lovlige eller tillatt av interne regler. I tillegg vil mindre gaver av liten verdi, samt gaver som er sosialt aksepterte også falle utenfor konvensjonens anvendelsesområde.¹³⁹ Også her synes det som om det legges opp til en totalvurdering.

¹³¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34

¹³² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34

¹³³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹³⁴ NOU 2002: 22 s. 31. Departementet modererte dette noe i sin proposisjon, men var enig i at det måtte foreligge et klart klanderverdig forhold, jfr. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35.

¹³⁵ NOU 2002: 22 s. 31 og s. 39

¹³⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56 og oppgavens punkt 5.3.5.2 s. 30

¹³⁷ NOU 2002: 22 s. 39

¹³⁸ NOU 2002: 22 s. 38-39

¹³⁹ Forklarende Rapport til Europarådskonvensjonen pkt. 38

Hvor grensen skal trekkes for hva som anses utilbørlig, og dermed er klart klanderverdig, vil således bero på en totalvurdering av situasjonen.¹⁴⁰ Forarbeidene nevner en rekke momenter som vil være aktuelle i denne vurderingen.¹⁴¹ Videre gresedragning for hva som anses utilbørlig er det opp til domstolene å avgjøre.¹⁴² Momenter som er relevante i utilbørlighetsvurderingen vil bli behandlet i punkt 5.3.5.

5.3.4 Forholdet til legalitetsprinsippet

Ettersom utilbørlighetsvilkåret i straffeloven 2005 § 387 er en rettslig standard og innholdet i vilkåret derfor ikke vil være fast,¹⁴³ vil det kunne stilles spørsmål ved om vilkåret tilfredsstiller klarhetskravet til straffebestemmelser.¹⁴⁴

Bruk av rettslige standarder i strafferetten er omdiskutert. I Rt. 2005 s. 1628 uttaler en enstemmig Høyesterett:

«Anvendelse av rettslige standarder som grunnlag for straffereaksjoner er ikke uproblematisk på bakgrunn av de hensyn som ligger til grunn for lovkravet i Grunnloven § 96. Jeg er enig med lagmannsretten i at denne type straffebestemmelser må tolkes med varsomhet...»¹⁴⁵

I forarbeidene er det lagt til grunn at korrupsjonsbestemmelsen tilfredsstiller kravene til klarhet og forutberegnelighet. Videre viser departementet til at det ikke er sikkert at en mer detaljert beskrivelse av gjerningsinnholdet ville medføre økt klarhet og forutberegnelighet. Straffebestemmelser som fremstår enkle og oversiktlige vil ofte oppfattes mer instruktive for lekfolk i forhold til grundige beskrivelser som kan være vanskeligere å forstå. Videre påpekes det at en mer detaljert formulering av gjerningsbeskrivelsen ikke nødvendigvis vil ramme alle forhold som man ønsker at bestemmelsen skal omfatte.¹⁴⁶

I Ruter-dommen påpeker Høyesterett at forarbeidenes presisering av at det må foreligge et klart klanderverdig forhold, skyldes at det i strafferetten er knyttet betenkeligheter til bruk av rettslige standarder.¹⁴⁷ I denne sammenheng viste Høyesterett til den ovennevnte uttalelsen i

¹⁴⁰ NOU 2002: 22 s. 39

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55-56

¹⁴² NOU 2002: 22 s. 31.

¹⁴³ Andenæs (2008) s. 422 og oppgavens punkt 5.3.2 s. 25

¹⁴⁴ Se oppgavens kapittel 3 s.7 om legalitetsprinsippet

¹⁴⁵ Rt.2005 s. 1628 avsnitt 16

¹⁴⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35

¹⁴⁷ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 14, se oppgavens punkt 5.3.5.2 s. 31 for en nærmere gjennomgang av dommen.

Rt. 2005 s. 1628 avsnitt 16. Etter Høyesteretts oppfatning i Ruter-dommen vil det være vanskelig for domstolene alene å gi et vesentlig bidrag til utviklingen av den rettslige standarden, ettersom det bare er klart klanderverdige forhold som vil omfattes. Andre faktorer, som endringer i samfunnets oppfatning av korrupsjonshandlinger og praksis i privat og offentlig sektor, vil over tid være avgjørende for utilbørighetsvurderingen, jfr. avsnitt 16.

Høyesterett uttaler ikke uttrykkelig at klarhetskravet er oppfylt i det aktuelle tilfellet, men synes og indirekte å antyde at utilbørighetsvurderingen avgjøres på bakgrunn av hva som til en hver tid vil anses klart klanderverdig i samfunnet, sett i lys av gjeldende praksis i offentlig og privat sektor. Dermed vil det ikke være like stort rom for skjønn som det ville ha vært dersom ikke bestemmelsen kun tok sikte på å ramme de klart klanderverdige forholdene.

På bakgrunn av forarbeidenes grundige redegjørelse for relevante momenter i utilbørighetsvurderingen og uttalelse om at må foreligge et klart klanderverdig forhold,¹⁴⁸ synes ikke domstolene veldig frie i sin grensedracting for hva som vil være straffbart etter korrupsjonsbestemmelsen. Videre er det akseptert både etter EMK art. 7 og Grl. § 96 at man ikke nødvendigvis må kunne lese rett ut av ordlyden i straffebudet hva som anses straffbart.¹⁴⁹ Noen ganger vil det oppstå grensetilfeller og da må det være rom for tolkning. I tillegg fremgår det av forarbeidene at det ikke er noen grunn til at man skal balansere på grensen mellom det straffbare og straffrie.¹⁵⁰ Det vil kanskje særlig være i forbindelse med smøringsytelser og tjenester, eller der en fordels økonomiske verdi ikke fremstår like klar, at dette vil bli satt på spissen. Ved hjelp av normen klart klanderverdig forhold, vil kun de alvorligste tilfellene bli rammet, noe som gjør det lettere å trekke grensen mot det mindre straffverdige som ikke vil bli rammet. Det fremstår derfor som klarhetskravet er tilfredsstilt i korrupsjonsbestemmelsen. Dette synet støttes av Matningsdal.¹⁵¹

5.3.5 Momenter i utilbørighetsvurderingen

5.3.5.1 *Fordelens økonomiske verdi*

En fordel vil ofte ha en selvstendig økonomisk verdi.¹⁵² Det vil da være naturlig å ta utgangspunkt i denne økonomiske verdien ved utilbørighetsvurderingen.¹⁵³ Ettersom det vil variere fra område til område hva som vil være utilbørlig, kan det imidlertid ikke fastsettes en be-

¹⁴⁸ NOU 2002:22 s. 31, ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55-56

¹⁴⁹ Se oppgavens kapittel 3 s. 8

¹⁵⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35

¹⁵¹ Matningsdal (2010) s. 441

¹⁵² Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 54

¹⁵³ Ot.prp nr. 78 (2002-2003) s. 35

stemt verdi som tilsier at en fordel er utilbørlig.¹⁵⁴ Det må derfor bero på en totalvurdering i hvert enkelt tilfelle.

Gaver og andre fordeler som er av mindre verdi vil ikke være utilbørlige, dersom en kriminalisering av disse er uoverensstemmende med den alminnelige rettsbevissthet.¹⁵⁵ Et eksempel på en slik gave kan være en blomsterbukett av mindre verdi.

Det kan være grunn til å stille spørsmål ved hvilken økonomisk verdi som skal legges til grunn ved utilbørighetsvurderingen. Verdien for giver og mottaker kan være ulik, da giver for eksempel kan ha kjøpt inn et stort parti av en gjenstand og dermed fått en rimeligere stykkpris enn hva markedspris tilsier. Spørsmålet vil da bli om det er markedsverdi eller innkjøpsverdi som legges til grunn.

Det kan argumenteres for at det er mottakers oppfatning av fordelens verdi som skal legges til grunn, ettersom det er naturlig å tenke seg at det ofte foreligger et formål om å påvirke bak en ytelse. Mottas det en ytelse som vedkommende oppfatter at er av stor økonomisk verdi, vil det trolig kunne være lettere å bli påvirket av dette.

Videre kan det også argumenteres for at spørsmålet bør avgjøres forskjellig avhengig av om det er tale om passiv eller aktiv korrupsjon. Når det gjelder aktiv korrupsjon kan det nok anføres at det er mindre straffverdig å gi bort en gave som den aktive bestikker har fått rabatt på. Da den aktive bestikker således har lagt mindre økonomisk verdi i ytelsen. Samtidig vil situasjonen kunne være at den passive bestikker ser dette annerledes, ettersom han har mottatt en ytelse som for han har en høyere verdi. Denne vurderingen kan minne noe om vurderingen av om fordelsbegrepet er subjektivt eller objektivt.¹⁵⁶ Av hensyn til at det er påvirkningsmomentet man ønsker å ramme med korrupsjonsbestemmelsen,¹⁵⁷ kan det derfor argumenteres for at hvordan en fordels verdi oppfattes utad, bør være avgjørende. Dette taler for at det er fordelens markedsverdi som bør legges til grunn for vurderingen. Det må i denne sammenheng antas at det er fordelens verdi i et lovlig marked som legges til grunn. Det er imidlertid ikke utenkelig at ytelsen kan være en ulovlig vare, for eksempel narkotiske stoffer. I slike tilfeller vil det ofte ikke finnes et lovlig marked, og det synes derfor hensiktsmessig å vurdere ytelsens verdi ut i fra det tilgjengelige markedet, som etter all sannsynlighet ikke er lovlig. Problemtillingen ser ikke ut til å være satt på spissen i praksis.

¹⁵⁴ Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁵⁵ Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁵⁶ Se oppgavens punkt 5.2.2 s. 22

¹⁵⁷ Torp (2010) s. 552

Dersom en ytelse er gitt med reklame som formål, kan det være lettere å anse mer verdifulle gaver tilbørlige. Dette gjelder spesielt der firmanavn er trykket synlig på gjenstanden, noe som synliggjør reklamefunksjonen.¹⁵⁸ Også her synes det å være fornuftig å legge opp til en konkret vurdering. Dersom for eksempel den passive bestikker mottar en kostbar svart skinnveske der giverens logo er trykket i liten versjon på innsiden av vesken, kan det reises spørsmål om denne likevel kan være utilbørlig. Denne vil klart være mer fristende å benytte og dermed utgjøre en større fordel enn for eksempel en treningsbag i sterke farger med stor logo trykket på.

Som tidligere nevnt vil det ofte bero på flere omstendigheter enn fordelens økonomiske verdi om fordelens kan anses utilbørlig.¹⁵⁹ I en dom fra Eidsivating lagmannsrett ble en fordel som bestod av 500 kroner i kontanter ansett utilbørlig.¹⁶⁰ I den aktuelle dommen forsøkte en person som var involvert i en trafikkulykke og mistenkt for promillekjøring å bestikke en politimann slik at saken kunne ordne seg ”pent og stille”. Dette ble ansett som en utilbørlig fordel, men hovedsakelig på grunn av andre omstendigheter, som i dette tilfelle var at vedkommende søkte å påvirke politibetjenten i utøvelsen av sin stilling.

I Ruter-dommen ble en driftssjef i et kommunalt selskap frikjent for korrupsjon for å ha mottatt tre middager betalt av en bussprodusent, der hans andel utgjorde 4454 kroner.¹⁶¹ Dette beløpet er betydelig høyere enn i saken der en person forsøkte å bestikke to politibetjenter.

Av dette fremstår det som at fordelens verdi vil være et viktig moment og naturlig utgangspunkt i utilbørlighetsvurderingen. Imidlertid kan andre momenter være mer avgjørende. Det vil derfor være vanskelig å knytte utilbørlighetsvurderingen til en bestemt økonomisk verdi. Det må således gjøres en konkret vurdering av det aktuelle forholdet for å konkludere med at en fordel er utilbørlig.

5.3.5.2 Hvorvidt forholdet gjelder offentlig eller privat virksomhet

I følge forarbeidene legges det til grunn en strengere norm for tjenestemenn i det offentlige enn ansatte i privat virksomhet ved utilbørlighetsvurderingen.¹⁶² Dette er særlig av hensyn til folks tillit til offentlig virksomhet.¹⁶³ I denne sammenheng vil det være naturlig å forstå begrepet tjenestemann på samme måte som definisjonen i tjenestemannsloven § 1 og vil derfor

¹⁵⁸ Stordrange (2014) s.163

¹⁵⁹ NOU 2002: 22 s. 31

¹⁶⁰ LE-2012-190280 jfr. TSOST-2012-107692

¹⁶¹ Rt. 2014 s. 786, se oppgavens punkt 5.3.5.2 s. 31 for en nærmere gjennomgang av dommen

¹⁶² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

¹⁶³ NOU 2002: 22 s. 30 og oppgavens punkt 4.3.2 s.11

gjelde «...enhver arbeidstaker i statens tjeneste som ikke er embetsmann.». ¹⁶⁴ Dette er i samsvar med den vide rekkeviden til vilkåret i anledning «utøvelse av stilling, verv eller utføring av oppdrag», jfr. straffeloven 2005 § 387.

Tjenestemannsloven § 20 har en bestemmelse om forbud mot gaver i tjenesten. Ifølge denne bestemmelsen er det forbudt for seg selv eller andre å motta «gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til, eller av giveren er ment, å påvirke hans tjenstlige handlinger, eller som det ved reglement er forbudt å motta.». ¹⁶⁵ Etter forarbeidene kan denne gi veiledning i utilbørighetsvurderingen i offentlig sektor. Fordelen vil imidlertid ikke nødvendigvis være utilbørlig selv om den er i strid med denne bestemmelsen. ¹⁶⁶ Normen som legges til grunn i utilbørighetsvurderingen er trolig derfor ikke like streng som etter tjenestemannsloven § 20. ¹⁶⁷

I forarbeidene tas det forbehold om at den strenge normen for offentlige virksomhet også kan gjelde i andre tilfeller. Den kan også omfatte virksomheter som utfører oppgaver for samfunnet. I disse virksomhetene anses ikke de ansatte som offentlige tjenestemenn. ¹⁶⁸ Mange av de samme hensynene kan imidlertid gjøre seg gjeldende, og virksomhetene bør derfor være underlagt en lik vurderingsnorm som offentlig virksomhet.

I Ruter-dommen ble også dette spørsmålet tatt opp. ¹⁶⁹ Saken gjaldt spørsmålet om hvorvidt en driftssjef i et kommunalt selskaps deltakelse i tre middager betalt av en bussprodusent, kunne karakteriseres som en utilbørlig fordel. Samlet verdi for de tre middagene var 4454 kroner. Gjennom sin stilling hadde driftsjefen ansvar for kollektivtrafikken i store deler av området.

En enstemmig Høyesterett slo fast at de tre middagene ikke utgjorde en utilbørlig fordel. Når det gjaldt spørsmålet om det skal legges til grunn en strengere norm i offentlig sektor uttalte Høyesterett at det i utgangspunktet fortsatt er strengere grenser for hva ansatte i offentlig sektor kan motta i forhold til i privat sektor. Høyesteretts begrunnelse var at «På dette området berøres vitale samfunnsinteresser, samtidig som borgernes tillit til gjeldende samfunnssystem ellers lett kan undergraves», jfr. avsnitt 17.

¹⁶⁴ Lov 4. Mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (Tjenestemannsloven)

¹⁶⁵ Tjenestemannsloven § 20

¹⁶⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

¹⁶⁷ NOU 2002: 22 s. 39

¹⁶⁸ NOU 2002: 22 s. 39

¹⁶⁹ Rt. 2014 s. 786

Til støtte for sitt syn viser Høyesterett til at det fremgår indirekte av straffelovens bestemmelse om grov korrupsjon at særlige krav må stilles til offentlige tjenestemenn.¹⁷⁰ Etter Høyesteretts oppfatning må disse hensynene også være relevante for avgjørelsen om korrupsjonsbestemmelsen skal komme til anvendelse, jfr. avsnitt 20.

I sin vurdering viste Høyesterett til forarbeidene og fremholdt at særlige krav også må stilles til ansatte i selskaper som er eid av det offentlige, selv om disse ikke er tjenestemenn. Ifølge Høyesterett gjelder dette særlig der selskapet er «...*opprettet som en hensiktsmessig organisering av en enhet som primært forestår offentlige oppgaver på vegne av sin/sine eiere*», jfr. avsnitt 21. På bakgrunn av dette kom Høyesterett frem til at det i det aktuelle tilfellet måtte legges til grunn særlige krav til de ansatte i selskapet.

Dommen kan tas til inntekt for at det også legges til grunn en strengere norm for selskaper som er offentlig eide og som primært innehar offentlig oppgaver.

I Undervisningsbygg-saken ble også forholdet til offentlige eide selskaper diskutert.¹⁷¹ I den aktuelle saken ble en prosjektleder i Undervisningsbygg Oslo KF, A, dømt for grov korrupsjon for å ha mottatt store pengebeløp i forbindelse med tildeling av kontrakter til fire personer som drev virksomhet med oppdrag for undervisningsbygg. Pengebeløpene utgjorde nesten 1,5 millioner kroner i bestikkelser, noe som etter høyesteretts oppfatning utvilsomt var en økonomisk fordel for han, jfr. avsnitt 40.

Undervisningsbygg Oslo KF er et kommunalt foretak, som har til formål å eie, utvikle, bygge, drive og vedlikeholde kommunens skolebygninger. A var premissleverandør og beslutningstaker ved innhenting av anbud og hadde ansvar og fullmakter ved tildeling, oppfølging, og gjennomføring av oppdrag og ved attestering og kontroll av fakturaer. I forbindelse med straffutmålingen uttalte Høyesterett at, siden tiltalte hadde vide fullmakter og tillit måtte normen som legges til grunn derfor være den «...*som gjelder for offentlige tjenestemenn, selv om hans arbeidsoppgaver etter hva jeg forstår ikke innebar offentlig myndighetsutøvelse*», jfr. avsnitt 39.

Dommen kan tas til inntekt for at det bør legges til grunn en streng norm også i de tilfeller der det kan disponeres over offentlige midler, som i dette tilfellet der prosjektlederen kan tildele oppdrag. Selv om prosjektlederen ikke er ansatt direkte av det offentlige, vil utøvelsen av

¹⁷⁰ Straffeloven 2005 § 388 bokstav a.

¹⁷¹ Rt. 2012 s. 243

hans stilling føre til bruk av offentlige midler. Hensynet til tillit til offentlig virksomhet vil således gjøre seg gjeldende også i slike tilfeller.

Forarbeidene viser til at det trolig også bør legges til grunn en streng norm for ansatte i ikke-statlige organisasjoner med ideelt formål.¹⁷² Disse organisasjonene lever ofte av økonomiske donasjoner, noe som taler for at det bør være en streng norm som legges til grunn for de som arbeider i der.¹⁷³

I Røde Kors-saken¹⁷⁴ ble tre brødre dømt for grovt økonomisk utroskap etter straffeloven 1902 § 275, jfr. § 276 i form av korrupsjon og medvirkning til dette overfor Røde Kors. I den aktuelle saken hadde A, som var økonomisjef i Røde Kors, sørget for å gi et rehabiliteringsoppdrag til et selskap, Devise, som han selv eide sammen med sine to brødre. I løpet rehabiliteringsperioden fakturerte Devise Røde Kors 17 millioner ut over det som fulgte av kontrakten. Tingretten la til grunn at minst 8,7 millioner kroner ble utbetalt til Devise som følge av fiktiv fakturering.

Tingretten uttalte at A begikk et massivt tillitsbrudd mot Røde Kors. De vektla at det var A's oppgave å forvalte Røde Kors sine midler, slik at de best mulig kunne besørge sin målsetning som ideell, humanitær organisasjon. Videre fremgikk det at *«Det er etter rettens oppfatning spesielt graverende at en humanitær organisasjon som Røde Kors med hovedformål å hjelpe nødstilte mennesker blir utsatt for en slik utroskap»*.¹⁷⁵ Tingretten fortsatte med å påpeke at en organisasjon som Røde Kors som mottar økonomiske bidrag for å kunne utøve slik hjelp, er avhengig av et godt omdømme, slik at skadevirkningene vil bli store dersom det blir kjent at organisasjonens midler går til utro tjenere.¹⁷⁶

Dommen kan tas til inntekt for at det også bør legges til grunn en streng norm for tilfeller der korrupsjon er begått overfor ikke-statlige organisasjoner med ideelle formål. Dommen sier likevel ikke direkte noe om at det bør legges til grunn en streng norm i disse tilfellene. På bakgrunn av uttalelsene kan det imidlertid anføres at dette oppfattes spesielt klanderverdig, særlig i et tilfelle som dette der det er tale om en humanitær organisasjon som har som sitt hovedformål å hjelpe mennesker i nød. Dommen er imidlertid en tingrettsdom, og kan derfor måtte tillegges mer begrenset vekt enn praksis fra høyere domstoler. Imidlertid synes tingret-

¹⁷² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

¹⁷³ Matningsdal (2010) s. 442

¹⁷⁴ TOSLO-2004-59280

¹⁷⁵ TOSLO-2004-59280

¹⁷⁶ TOSLO-2004-59280

tens syn å være i overenstemmelse med forarbeidenes uttalelser om den strenge normen som bør legges til grunn i slike tilfeller.¹⁷⁷

Det finnes hensyn som taler for en streng norm også i privat virksomhet, der både hensynet til den frie konkurranse og et velfungerende marked er fremtredende. Som følge av korrupsjon kan avtaler i forretningslivet bli mindre lønnsomme. Videre kan det forårsake omdømmeproblemer og at tilliten til virksomheten svekkes.¹⁷⁸

I Ruter-dommen fremhevet Høyesterett det økende fokus på korrupsjon både i privat og offentlig virksomhet, men at det spesielt har «...*skjedd en utvikling i synet på betydningen av korrupsjon i privat virksomhet*». ¹⁷⁹ Med denne litt vage uttalelsen kan det synes som om Høyesterett peker på en utvikling mot en strengere norm i privat virksomhet.

Historisk sett var årsaken til den spesielle reguleringen av korrupsjon begått av offentlige tjenestemenn ulikheten mellom offentlig og privat sektor. Da straffeloven 1902 ble vedtatt ble det kun stilt lojalitetskrav, som ble beskyttet av utroskapsbestemmelsen, til ansatte i privat virksomhet. Utenom dette var det få krav til disse. Dette har gradvis endret seg over tid, spesielt etter at det i privat virksomhet ble inntatt regler for å forhindre korrupsjon og konkurransevridning.¹⁸⁰

I sin vurdering av om det er behov for ulike bestemmelser om korrupsjon for privat og offentlig virksomhet uttaler straffelovrådet at det ikke er store forskjeller i kravene til offentlig og privat virksomhet. Imidlertid må det antas at det fremdeles er noe strengere krav til offentlig virksomhet.¹⁸¹ Ut i fra dommene som det er redegjort for ovenfor, fremstår det som om Straffelovrådets syn fortsatt legges til grunn i dagens rettspraksis.

5.3.5.3 Partenes stilling eller posisjon og forholdet dem imellom

Partenes stilling eller posisjon og forholdet mellom partene kan være et moment i utilbørlighetsvurderingen.¹⁸²

¹⁷⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

¹⁷⁸ NOU 2002: 22 s. 30 og oppgavens punkt 4.3.3. s. 11

¹⁷⁹ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 17

¹⁸⁰ NOU 2002: 22 s. 33

¹⁸¹ NOU 2002: 22 s. 33.

¹⁸² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

For personer som innehar en kontrollfunksjon vil det ofte legges en streng norm til grunn.¹⁸³ Slike kontrollfunksjoner kan for eksempel være stillinger i tollvesenet eller politiet. Dersom for eksempel en politibetjent mottar en ytelse mot å unnlate å patruljere en gate der den aktive bestikker skal gjennomføre et ran, skal det mye til for at fordelen anses tilbørlig. Motsatt vil de som jobber innen serviceyrker ofte ha anledning til ta i mot mer verdifulle gaver fra sine kunder.¹⁸⁴ Her vil ikke de samme hensynene tale for en streng vurdering ettersom påvirkning av utøvelsen av stillingen ikke vil medføre like store skadevirkninger. Ved vurderingen av partenes stilling eller posisjon vil derfor maktposisjonen vedkommende har som følge av sin stilling eller posisjon være svært relevant.¹⁸⁵

Betydningen av partenes stilling eller posisjon ble i forarbeidene illustrert ved at en gave raskt vil anses utilbørlig dersom for eksempel en advokat gir en dommer en gave i etterkant av dennes domsavsigelse i favør advokatens klient. Situasjonen kan imidlertid være noe annerledes dersom det er kontorpersonalet ved domstolen som mottar en årlig julehilsen i form av en konfekteske eller vinflaske.¹⁸⁶ Det vil være lettere å karakterisere dommerens situasjon mer utilbørlig enn kontorpersonalets, da han gjennom sin stilling utøver mer makt, noe som betyr at det vil være av større interesse å søke å påvirke han i hans utøvelse av stillingen. Dette taler dermed for at det bør legges en strengere norm til grunn der partens stilling tilsier det.

I en avgjørelse fra Borgarting lagmannsrett ble en psykolog og en psykiater dømt for grov korrupsjon for å ha mottatt utilbørlige fordeler i forbindelse med utstedelse av erklæringer som ble benyttet som beslutningsgrunnlag i retten.¹⁸⁷ Lagmannsretten var satt med lagrette, men i lagmannsrettens generelle bemerkninger påpekes det at psykiateren hadde stor påvirkningskraft gjennom sin stilling. Ved å gi erklæringene uriktig innhold påvirket de med hensikt avgjørelser om soningsforhold og fikk rettssaker utsatt. I forbindelse med straffutmålingen sluttet lagmannsretten seg til uttalelsene fra tingretten der det blant annet fremgikk at de tiltalte nøt tillit og autoritet hos beslutningstakere i politi- og fengslingsmyndigheter samt domstoler, på grunn av sin stilling og fagekspertise. Videre fremgår det at erklæringene sjelden ble overprøvet, noe som muliggjorde de straffbare handlingene.

¹⁸³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁸⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁸⁵ Matningsdal (2010) s. 442

¹⁸⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁸⁷ LB-2008-28434

Dommen viser at partens stilling eller posisjon vil være et moment av relevans i vurderingen. Når man gjennom sin stilling utøver så stor innflytelse, bør det være nokså klart at det bør legges til grunn en relativt streng norm for deres virksomhet.

Når det gjelder forholdet mellom partene, synes det som dette kan gi utslag på flere måter i utilbørighetsvurderingen. Styrkeforholdet mellom partene kan være av betydning dersom den ene parten er svakere enn den andre, og den sterke parten utnytter dette til å tilegne seg en utilbørlig fordel. Videre kan forholdet mellom partene også være relevant der begge partene er ganske sterke, men befinner seg i en posisjon der den ene kan oppnå et gode ved å påvirke den andre i anledning dennes stilling eller posisjon.

Et eksempel på en sammenheng mellom partene der det kan foreligge ønske om å påvirke kan for eksempel være forholdet mellom en advokat og en dommer. Dersom tidslinjen i eksemplet fra forarbeidene endres, slik at advokaten gir dommeren gaven rett før dommeren skal avsi dom i en sak der advokatens klient er en part, vil dette fort anses utilbørlig.¹⁸⁸

Situasjonen kan også være den at styrkeforholdet mellom partene er av betydning for vurderingen, for eksempel der den ene part er svakere enn den andre. Dette var tilfellet i en dom fra Frostating lagmannsrett.¹⁸⁹ I den aktuelle saken var tiltalte en gjeldsrådgiver hos NAV som tok betalt for å bistå klienter med gjeldsrådgivning. Gjeldsrådgivningen foregikk delvis i arbeidstiden og på hans kontor. Om forholdet mellom partene uttalte lagmannsretten:

*«Normalt involverer korrupsjon to relativt jevnbyrdige parter, som vanligvis har felles interesser og utveksler fordeler i en «vinn-vinn-situasjon». I vår sak er situasjonen en vesentlig annen. Tiltalte har gjennom sin offentlige stilling i stor utstrekning utnyttet sårbare skyldnere som i desperasjon har henvendt seg til ham og som valgte å betale penger for en tjeneste som de hadde krav på å få gratis fra det offentlige».*¹⁹⁰

Denne uttalelsen tilsluttet Høyesteretts ankeutvalg seg til i forbindelse med deres avgjørelse om anken skulle fremmes i Høyesterett.¹⁹¹

De to avgjørelsene kan tas til inntekt for at partenes stilling eller posisjon og forholdet mellom disse, legges til grunn i utilbørighetsvurderingene. Dette vil likevel inngå i en konkret vurdering i hver enkelt sak.

¹⁸⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁸⁹ LF-2014-8604

¹⁹⁰ LF-2014-8604

¹⁹¹ Rt. 2015 s. 302 avsnitt 34-35. Anken ble nektet fremmet.

5.3.5.4 Ytelsens formål

Påvirkningsformålet og risikoen for oppfyllelse av dette er kjernen i korrupsjon, og det som gjør korrupsjon så samfunnsskadelig. Dersom det ikke foreligger et formål bak ytelsen vil ikke skadevirkningene inntreffe.¹⁹²

I følge forarbeidene vil formålet bak fordelene som ytes være et sentralt moment i utilbørighetsvurderingen. Det vil være naturlig å anse fordelene utilbørlig dersom formålet med den var å påvirke den passive bestikker i dennes utøvelse av en stilling, et verv eller utføring av et oppdrag.¹⁹³

I straffelovrådets forslag var det foreslått at formålet bak ytelsen skulle være et selvstendig vilkår for straff i korrupsjonsbestemmelsen. I deres forslag var det et vilkår om at den aktive bestikker måtte ha som formål å «...oppnå en ytelse for seg selv eller andre...».¹⁹⁴

Departementet fjernet det selvstendige vilkåret om formål bak ytelsen i sin proposisjon, da de så det som det unødvendig. Ved å utelate vilkåret vil også rene tilfeller av «smøring» være straffbart etter korrupsjonsbestemmelsen. Videre påpekte departementet at et slikt vilkår kan føre til usikkerhet om etterfølgende belønning som følge av en handling eller unnlatelse rammes av bestemmelsen.¹⁹⁵

I Rt. 2009 s. 130 ble det reist spørsmål om betydningen av at det ikke er påvist formål bak ytelsen, og om et vilkår om forventning om motytelse må innfortolkes i korrupsjonsbestemmelsen. Saken gjaldt anke over lovanvendelsen, da lagmannsretten hadde lagt til grunn at fire menn kunne dømmes for korrupsjon og medvirkning til korrupsjon uten at det var bevist et konkret formål bak ytelsen.

En enstemmig Høyesterett kom frem til at det bare er i spesielle tilfeller at noen kan dømmes etter korrupsjonsbestemmelsen når det ikke er holdepunkter for at det foreligger formål om å påvirke, jfr. avsnitt 37.

Høyesterett påpekte også at det var en bevisst handling å fjerne det objektive vilkåret om formål bak ytelsen, da det er forutsatt at det avgjøres etter utilbørighetsvurderingen om en fordel er straffbar eller ikke, jfr. avsnitt 34. Høyesterett fant støtte i forarbeidene for sitt syn, og vis-

¹⁹² Torp (2010) s. 551-552

¹⁹³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

¹⁹⁴ NOU 2002: 22 s. 42

¹⁹⁵ Ot.prp. nr. 78 s. 34

te til det som der er nevnt om fullbyrdelsestidspunktet, jfr. avsnitt 35. Om dette uttalte Høyesterett:

*«Jeg leser dette slik at den aktive bestikker kan dømmes for "smøring" uten at det konkret kan legges til grunn en forventning om gjenytelser. Men selv om departementet ønsket å få med tilfelle der det er noe uklart om handlingen tar sikte på en gjenytelse - "uten at det fremgår klart" - omtales også dette som "forsøk på å 'smøre' den passive bestikker". Slik jeg forstår det, tas det ikke direkte avstand fra at en forventning om en gjenytelse er kjernen i korrupsjon fra den aktive bestikkers side. Det er påvirkningsmomentet i alle dens former en ønsker å ramme ved straffebestemmelsene for aktiv korrupsjon.»*¹⁹⁶

Høyesterett sa seg dermed enig i lagmannsrettens vurdering, og at det således kan dømmes for korrupsjon i tilfeller hvor det ikke kan bevises et motiv bak ytelsen. Den konkrete saken ble imidlertid ikke satt på spissen, ettersom lagmannsretten hadde lagt til grunn at ytelsene var «...smøring i form av strategisk posisjonering...», jfr. Avsnitt 38.

Dommen kan tas til inntekt for at det kun er i svært spesielle tilfeller man kan dømme for korrupsjon dersom det ikke foreligger noe formål om påvirkning bak den aktive bestikkers ytelse. Det skal imidlertid gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle, ettersom departementet valgte å ta bort formål om å påvirke som selvstendig vilkår i korrupsjonsbestemmelsen. Men det skal svært mye til for å dømme for korrupsjon dersom det ikke er noe påvirkningsformål, siden det er påvirkningsmomentet man ønsker å ramme. Dette synet er fulgt opp i senere høyesterettspraksis.¹⁹⁷

5.3.5.4.1 Særlig om smøring

Smøring er noe som tradisjonelt ikke innebærer det samme som man legger i begrepet bestikkelse.¹⁹⁸ Smøring vil etter normal språklig forståelse foreligge når fordelen ytes ensidig og skiller seg fra bestikkelse ved at mottakeren ikke gir en motytelse.¹⁹⁹ I Rt. 2009 s. 130 uttalte Høyesterett at smøring er en form for:

«...korrupsjon med indirekte belønning, hvor ytelsene og gjenytelsene først balanseres over lang tid, samtidig som de normer som brytes, ikke fremgår klart. Begrepet favner

¹⁹⁶ Rt. 2009 s. 130 avsnitt 36

¹⁹⁷ Se blant annet Rt. 2014 s. 786 avsnitt 35

¹⁹⁸ Andenæs (2008) s.424

¹⁹⁹ Stordrange (2014) s. 126

vidt og omfatter også situasjoner der spørsmålet om gjenytelser ikke behøver å være avklart på det tidspunktet ytelsen gis»²⁰⁰

Smøringsalternativet kan derfor benyttes dersom det ikke kan påvises noe formål om en motytelse på tidspunktet fordelene ytes. Det kan imidlertid være vanskelig å trekke grensen mellom ulovlig smøring og lovlig kundepleie.²⁰¹ For ulovlig smøring vil vilkåret for straff etter korrupsjonsbestemmelsen også være at ytelsen utgjør en «*utilbørlig fordel*». Det skal således noe mer til enn en beskjedne ytelse, for å konstatere at ytelsen utgjør straffbar korrupsjon.

Det er ikke uvanlig at en god kunde tilbys billetter til en konsert eller teater eller av og til påspanderes en middag. Forarbeidene åpner også for at det skal være mulig for offentlige ansatte å delta på visse tilstelninger som ikke er bekostet av arbeidsgiver, der også andre virksomheter eller etater er representert, uten at det anses utilbørlig i straffelovens forstand. Dette vil kunne være tilbørlig selv om det ikke er noe faglig innhold i arrangementet.²⁰² Det er således klart at noen ytelser vil være lovlige.

Grensen mellom ulovlig smøring og lovlig kundepleie har vært preget av en gråsoner som er nokså uklar. Om fordelene som ytes anses utilbørlig vil bero på omstendighetene rundt denne og om den vil være egnet til å påvirke mottakeren.²⁰³

Såkalte "smøreturer" har vært mye omtalt i mediene de siste årene. Disse turene har blant annet artet seg i form av golfreiser, jaktture eller andre reiser.²⁰⁴ Etter forarbeidene vil det i privat virksomhet ikke være utilbørlig med studiereiser, kurs og konferanser som betales av noen andre i forbindelse med markedsføring av et produkt. Programmet på slike turer må imidlertid ligge innenfor forsvarlige rammer, i tillegg må det foreligge åpenhet om forholdet.²⁰⁵

I Screen Communication-saken ble representanter for en rekke kunder av reklamebyrået Screen Communication tilbudt personlige ytelser, blant annet en tur til VM i skiskyting i Hochfilzen i Østerrike til en verdi av minst 10 000 kroner.²⁰⁶ Den ene av de tiltalte, B, så dette som en ren «smøretur», mens den andre tiltalte, A, var av den oppfatning at dette var en tur

²⁰⁰ Rt. 2009 s. 130 avsnitt 33

²⁰¹ Andenæs (2008) s. 424

²⁰² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

²⁰³ Andenæs (2008) s. 424

²⁰⁴ Se blant annet TOSLO-2008-74401 og TOSLO-2008-32091

²⁰⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56 Og NOU 2002: 22 s. 39

²⁰⁶ Se blant annet TOSLO-2008-32091 og LF-2010-14205

med «...betydelig faglig innhold og hvor det ble lagt til rette for omfattende, forretningsmessig relasjonsbygging og erfaringsutveksling».²⁰⁷ Etter en konkret vurdering av omstendighetene trodde tingretten A på dette, selv om det viste seg å være en useriøs tur. Han ble derfor frikjent for korrupsjon for dette forholdet. B uttrykte derimot at han deltok på turen som privatperson. Tingretten kom derfor til at turen ble mottatt som en ren personlig fordel, og han ble derfor dømt for korrupsjon. Manglende faglig innhold vil således kunne medføre at en slik tur anses utilbørlig. Dersom turen hadde inneholdt det forespeilede faglige innholdet kan det synes som om situasjonen ville vært annerledes og at turen da ville vært ansett som relasjonsbygging og kundepleie og således vært tilbørlig, selv om turen var av en viss verdi.

I Ruter-dommen uttalte høyesterett at de mottatte middagene var tilknyttet møter som ble ansett relevant for driftssjefens stilling, ettersom møtene også var ledd i en «...generell relasjonsbygging, og at møtedeltakerne ble valgt med det siktemål å oppnå en faglig dialog».²⁰⁸ Høyesterett påpekte at det i dette tilfellet var tale om en fordel som ble konsumert i forbindelse med et arrangement som var relevant for mottakerens stilling, og uttalte videre at «Slektskapet til andre former for ordinær kundepleie og tradisjonell kundekontakt er så sterkt at det skal mye til for at arrangementet må anses som så påkostet at deltakelsen kan anses som utilbørlig».²⁰⁹ Dette vil i normale tilfeller tilsi at korrupsjonsbestemmelsen ikke kommer til anvendelse, jfr. Avsnitt 46.

Både Screen Communication-saken og Ruter-dommen viser at dersom man mottar ytelsen i forbindelse med et arrangement med faglig innhold og som er relevant for mottakerens stilling, vil det normalt ikke være naturlig å karakterisere det som korrupsjon. Det synes imidlertid som om det likevel må gjøres en totalvurdering av om korrupsjonsbestemmelsen kommer til anvendelse der særlig graden av faglig innhold og utbytte vil være relevant.

Ifølge forarbeidene er det ikke meningen å kriminalisere mindre verdifulle ytelser.²¹⁰ Det kan imidlertid tenkes at det gis separate ytelser av mindre verdi over en lenger periode. Dette vil for eksempel være tilfelle der en innkjøpsansvarlig i en bedrift med små jevne mellomrom mottar ulike ytelser med mindre verdi fra en potensiell leverandør. Ytelsene vil nok isolert sett kunne karakteriseres som lovlige. Spørsmålet blir derfor om disse kan utgjøre en utilbørlig fordel når de samlet utgjør en stor mengde ytelser som totalt sett er av større verdi. Det følger av ordlyden i straffeloven 2005 § 387 at det må være tilbudt eller mottatt «en» utilbørlig fordel. Dette kan tale for at det må være en enkeltstående ytelse, slik at gjentatte ytelser, som

²⁰⁷ TOSLO-2008-32091

²⁰⁸ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 30

²⁰⁹ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 46

²¹⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

samlet er utilbørlig, ikke rammes av bestemmelsen. Det kan imidlertid argumenteres for at gjentatte ytelser av mindre verdi bør ses i sammenheng som en ytelse og dermed rammes av hensyn til interessene korrupsjonsbestemmelsen skal verne, blant annet hensynet til fri konkurransen og folks tillit til offentlig virksomhet.²¹¹

Selv om ytelsene isolert sett ikke utgjør et straffbart forhold synes det fornuftig å se hen til praksis om hva som anses for et fortsatt straffbart forhold i motsetning til flere straffbare forhold ved avgjørelsen om ytelsene skal ses under ett. I Rt. 1994 s. 203 uttalte Høyesterett at om man «...står overfor ett fortsatt straffbart forhold eller enkeltstående lovovertridelser beror på en helhetsvurdering, der sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og et eventuelt felles forsett er momenter av betydning».²¹² Dersom det ytes en fordel til en innkjøpsansvarlig i en bestemt bedrift med jevne mellomrom og alle ytelsene har kundepleie som formål, kan det nok argumenteres for at grensen til ulovlig smøring etterhvert overtres. Oppdeling av ytelser har likhetstrekk med såkalt ”smurfing”, en hvitvaskingsteknikk der større pengebeløp deles i mindre beløp før det tilslutt samles på en konto.²¹³ På denne måten fremstår ytelsene mindre og vil således være vanskeligere å oppdage. Det kan imidlertid reises betenkeligheter med tanke på legalitetsprinsippet ved å bruke slike betraktninger når handlingene isolert sett ikke utgjør et straffbart forhold. Det kan derfor argumenteres for at det i eksempelet med den innkjøpsansvarlige ikke bør legges til grunn en særlig streng norm. Imidlertid kan eksempelet settes på spissen og den innkjøpsansvarlige erstattes av en lensmann i en liten bygd. Lensmannens kontrollfunksjon betyr at han har en posisjon som tilsier at det skal legges til grunn en strengere norm. Mottak av en rekke mindre ytelser vil i dette tilfellet være mer tvilsomt av hensyn til tilliten til det offentliges kontrollfunksjon, og det fremstår derfor hensiktsmessig å se ytelsene i sammenheng.

Eksempelet med innkjøpsansvarlig og leverandør kan tenkes annerledes, der den innkjøpsansvarlige mottar ytelser fra ulike personer i leverandørfirmaet i løpet av en kort tidsperiode uten at de er klar over at andre i samme firma gjør det samme. Lagt til grunn at separate ytelser av mindre verdi kan legges sammen, vil flere små ytelser kunne utgjøre en utilbørlig fordel for mottakeren, slik at denne gjør seg skyldig i passiv korrupsjon. Derimot vil ikke den ytelsen den enkelte gir isolert sett i utgangpunktet synes utilbørlig.

At også rene smøringstilfeller, uten at det kan bevises et formål bak ytelsen, omfattes av korrupsjonsbestemmelsen kan reise spørsmål om forholdet til strafferettens legalitetsprinsipp. Dette fordi det her foreligger en så uklar gråsoner for hvor grensen skal trekkes for hva som

²¹¹ NOU 2002: 22 s. 30

²¹² Rt. 1994 s. 203 s. 204

²¹³ Økokrim (2012b) s. 5.

regnes som ulovlig smøring. Det vil være nokså klart at enkeltstående ytelser av liten verdi vil falle utenfor korrupsjonsbestemmelsen, som for eksempel en blomsterbukett av mindre verdi. Motsatt vil store ytelser som for eksempel turen til Skiskytter-VM i Screen Communication-saken være lettere å anse utilbørlige. Mellom disse kommer mindre ytelser der det må gjøres en konkret vurdering av hvert enkelt tilfelle for å konstatere at det er tale om en utilbørlig fordel. Vilkåret vil imidlertid også for smøringshandlingene være at de må utgjøre en utilbørlig fordel. Vurderingen må derfor ses i sammenheng med kravet om at forholdet må anses klart klanderverdig og at det ikke er ønskelig å kriminalisere mindre ytelser, av hensyn til den almene rettsbevisstheten.²¹⁴ Forarbeidene fremhever også at det ikke er noen grunn for gjerningspersonen å balansere på grensen til det straffbare.²¹⁵ På bakgrunn av dette synes det derfor som hensynet til klarhetskravet og at borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling er tilstrekkelig ivaretatt.

Det er imidlertid vanskelig å forestille seg at noen yter en fordel av ren veldedighet uten overhodet å ha noen baktanke. En kan tenke seg at formålet bak en smøringshandling er å blidgjøre mottakeren med tanke på fremtidig samarbeid, eller for eksempel å posisjonere seg med tanke på en anbudskonkurranse som faller noe frem i tid. Ved og ikke ha et vilkår om formål bak ytelsen, rammer korrupsjonsbestemmelsen også de tilfeller der et slikt formål ikke kan påvises. Det fremstår derfor hensiktsmessig at korrupsjonsbestemmelsen også rammer rene smøringstilfeller, da dette i større grad vil ivareta hensyn som vernes av bestemmelsen og forhindre påvirkning i utøvelsen av mottakerens stilling verv eller oppdrag.

5.3.5.4.2 Særlig om vennetjenester

En fordel kan også ytes i form av en vennetjeneste. I Økokrims trendrapport fra 2011-2012 påpekes det at i et lite samfunn som Norge kan borgerne ha mange ulike roller, noe som kan medføre at tilstrekkelige habilitetshensyn ikke alltid blir ivaretatt. I følge rapporten kan en følge av dette være kameraderi.²¹⁶ Kameraderi karakteriseres ved at folk favoriserer hverandre innad i et nettverk når det fattes beslutninger.²¹⁷ Dette ble fulgt opp i Økokrims trusselvurdering for 2013-2014.²¹⁸ Selv om dette ikke ble omtalt som en større trussel i Økokrims nyeste rapport,²¹⁹ kan disse likevel tas til inntekt for at vennetjenester kan utgjøre en fordel av relevans i korrupsjonssammenheng, siden det anførte forhold ikke kan antas å ha endret seg drastisk siden 2013-2014.

²¹⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²¹⁵ Ot.prp.nr. 78 (2002-2003) s. 35

²¹⁶ Økokrim (2010) s. 13

²¹⁷ Rosland (2013)

²¹⁸ Økokrim (2012a) s. 24

²¹⁹ Økokrim (2015)

Spørsmålet blir derfor om fordeler i form av vennetjenester alltid vil være korrupsjon. Nære bånd vil nok først og fremst reise spørsmål om habilitet, og ikke automatisk innebære at det foreligger et straffbart korrupsjonsforhold.

Dette kan illustreres med et eksempel der en byggesaksbehandler gir en venn en byggetillatelse han under normale omstendigheter ellers ikke ville fått. Alternativt kan innvilgelse av byggetillatelsen isolert sett være et riktig vedtak, men byggesaksbehandleren kan ha fremskyndet saksbehandlingen, da vennen for eksempel ønsker å bygge en garasje før vinteren. Et slikt forhold vil normalt medføre at det stilles spørsmål om byggesaksbehandlerens habilitet. Hvis vennen er snekker og kort tid før han fikk byggetillatelsen hjalp byggesaksbehandleren med oppussing i hans private bolig, vil forholdet kunne stille seg annerledes. Det er imidlertid ikke gitt at hjelpen til oppussing var en bestikkelse med formål om å påvirke byggesaksbehandleren til å innvilge byggetillatelsen eller få en raskere saksbehandling. I slike tilfeller kan det være vanskelig å bevise at det faktisk er tale om bestikkelser, da det ikke er ulovlig å hjelpe en venn med oppussingsarbeid.

Hvor grensen går må avgjøres på bakgrunn av om forholdet er klart klanderverdig og dermed utilbørlig.²²⁰ Ettersom det kun er i svært spesielle tilfeller man kan straffes for korrupsjon når det ikke kan påvises noe formål bak ytelsen, skal det en del til før man straffes for korrupsjon i slike tilfeller.²²¹

5.3.5.5 Åpenhet rundt ytelsen, herunder samtykke fra overordnet

I hvilken grad en fordel holdes skjult eller åpen overfor arbeidsgiver eller oppdragsgiver vil være et moment i utilbørlighetsvurderingen. Dersom en ansatt eller oppdragstaker er åpen om fordelene overfor sin overordnede vil dette ofte medføre at den ikke anses utilbørlig. Det er imidlertid en forskjell mellom privat virksomhet og offentlig sektor også i dette tilfellet. I privat virksomhet vil verdifulle gaver kunne bli ansett tilbørlige, dersom det foreligger åpenhet rundt disse. Derimot er det ikke gitt at samme gave vil anses tilbørlig i offentlig sektor, dersom det foreligger tilsvarende åpenhet.²²² Dette er blant annet på grunn av hensynet til at en objektiv og upartisk administrasjon blir opprettholdt er viktig.²²³

Høyesterett kommenterte graden av åpenhet i Ruter-dommen og påpekte at selv om det ikke er holdepunkter for at fordelene ble holdt skjult, kan «...liten grad av åpenhet...» være av be-

²²⁰ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²²¹ Rt. 2009 s. 130 avsnitt 37

²²² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²²³ NOU 2002: 22 s. 39

tydning for vurderingen.²²⁴ I den aktuelle saken hadde ikke driftssjefen informert sin overordnede om de tre middagene han ble påspandert av Volvo. Samtidig fant Høyesterett at det ikke forelå grunner for å si at middagene var forsøkt hemmeligholdt. Driftssjefen hadde nevnt de overfor kollegaer, videre ble middagene avholdt i restauranters ordinære lokaler. Høyesterett sa seg derfor enig med lagmannsretten i at driftssjefen ikke hadde forsøkt å holde forholdet skjult for sine overordnede, jfr. avsnitt 36. Dommen gir derfor uttrykk for at det må gjøres en konkret vurdering i hver sak om i hvilken grad forholdet er forsøkt skjult eller holdt åpent.

Hvorvidt en overordnet har samtykket til mottak av fordelene, vil være et moment i vurderingen. Ved samtykke vil også situasjonen kunne være ulik i offentlig og privat sektor. Samtykke fra overordnet i offentlig sektor vil normalt ikke bli vektlagt i utilbørighetsvurderingen hvis det har forekommet kompetanseoverskridelse. I privat virksomhet vil samtykke kunne tillegges mer vekt dersom omstendighetene rundt ytelsen taler for det, men det vil imidlertid ikke være avgjørende i alle situasjoner. Hensynet til å beskytte samfunnet mot skadevirkninger som følge av korrupsjon må kunne gå foran hensynet til å verne gjerningsmannens interesser.²²⁵

Dersom åpenhet skal medføre at en fordel anses tilbørlig, bør samtykke gis eller informasjon gis til overordnet før den mottas. Dette synspunkt støttes også av at vurderingen av om straffbarhetsvilkårene er oppfylt må gjøres på bakgrunn av situasjonen på fullbyrdelsestidspunktet.²²⁶

Av dette kan vi se at det kan være mange ulike grader av åpenhet og det må vurderes konkret i hvert tilfelle om manglende åpenhet medfører at fordelene er utilbørlig. Tidspunktet for åpenhet vil være et sentralt moment, ettersom dette vil kunne være av betydning når det ikke er informert fordelene i forkant av at den mottas. Ytterpunktene vil være der gjerningspersonen forsøker å skjule fordelene, og der han informerer sin overordnet om den. Mellom disse vil det ligge mellomtilfeller, som for eksempel i Ruter-dommen, der ytelsen ikke var forsøkt skjult overfor den overordnede, men samtidig ikke uttrykkelig informert om.

5.3.5.6 Hvorvidt interne retningslinjer er brutt

I en del virksomheter vil det foreligge interne retningslinjer de ansatte skal følge. Interne retningslinjer kan inneholde informasjon om hvilke ytelser en ansatt eller oppdragstaker har anledning til å motta. Etter forarbeidene vil disse være av vesentlig betydning ved utilbørighetsvurderingen. En ansettelses- eller oppdragsavtale kan også gi lignende informasjon. Imid-

²²⁴ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 37.

²²⁵ NOU 2002: 22 s. 39

²²⁶ Stoltenberg (2007) s. 80

Iertid er det ingen automatikk i at en overtredelse av interne retningslinjer eller en ansettelses- eller oppdragsavtale betyr at det foreligger straffbar korrupsjon i straffelovens forstand. Normen om at det må foreligge et klart klanderverdig forhold gjelder også i disse tilfellene.²²⁷

I privat virksomhet har det den siste tiden vært økt fokus på korrupsjon. Statoils personalhåndbok er et eksempel der det er inntatt regler som forbyr bestikkelser.²²⁸ En rekke andre virksomheter har også utarbeidet egne bestemmelser om korrupsjon i sine interne retningslinjer, særlig store selskaper som driver internasjonal virksomhet.²²⁹

Statens personalhåndbok inneholder en veileder om gaver i tjenesten.²³⁰ Denne viser til tjenestemannsloven § 20, som er omtalt under punkt 5.3.5 og en veileder utarbeidet av kommunal- og moderniseringsdepartementet vår 2014²³¹ som beskriver hvilken adferd som ønskes av statlige tjenestemenn. Denne er et utgangspunkt, og det er ikke uvanlig at de enkelte virksomheter i staten har regler som er spesielle for den enkelte virksomhet, som for eksempel Finanstilsynets etiske regler og retningslinjer.²³²

I Ruter-dommen forelå det etiske regler for de ansatte i bedriften, samt egne etiske regler som gjaldt spesielt for innkjøp.²³³ Høyesterett gikk gjennom de relevante bestemmelsene, blant annet en som omhandlet hvordan de ansatte skulle forholde seg til «...*gaver, provisjoner, tjenester eller andre ytelser i forbindelse med anskaffelser og kontraktsinngåelser...*», jfr. avsnitt 40. I følge Høyesterett var retningslinjene ikke formulert som handleplikter, men bundet til verdivurderinger som ikke var nærmere forklart, jfr. avsnitt 38. Høyesterett kom frem til at de interne retningslinjene ikke var overtrådt i det aktuelle tilfellet, men bemerket at reglene hadde en så alminnelig utforming at de uansett ikke kunne gis særlig vekt i utilbørighetsvurderingen, jfr. avsnitt 44.

Dommen viser at interne retningslinjer kan være av relevans ved utilbørighetsvurderingen, men den sender samtidig et signal om at disse ikke behøver å være av like sentral betydning som forarbeidene hevder, dersom de ikke er utformet som klare handleplikter. Det synes derfor som det må gjøres en konkret vurdering av de foreliggende interne retningslinjer, for å vurdere hvilken vekt disse vil ha i utilbørighetsvurderingen. I vurderingen av de interne ret-

²²⁷ Ot. prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²²⁸ Stordrange (2014) s. 161

²²⁹ Utenriksdepartementet (2011)

²³⁰ Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015) punkt 1.11.

²³¹ Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014)

²³² Finanstilsynet (2010) pkt. 3.5.3

²³³ Rt. 2014 s. 786

ningslinjene synes det derfor naturlig å vektlegge hvor tydelig de er utformet, slik at de ansatte forstår hvilke regler de skal forholde seg til.

Det kan imidlertid tenkes at de ansatte ikke kjenner til eller har mye kunnskap om de interne retningslinjene. I 2001 ble et utvalgt satt til å undersøke og vurdere om det forelå kritikkverdige forhold knyttet til Politiets materielltjeneste, blant annet i forbindelse med innkjøp av politibiler. I den anledning ble de ansattes kunnskap om de interne retningslinjer undersøkt. Utvalgets oppfatning var at det hadde vært relativt lite fokus på de interne retningslinjene før de startet granskningen.²³⁴ Det er ikke utenkelig at dette er en vanlig situasjon i flere virksomheter. Det synes derfor noe urimelig om disse skal tillegges så stor vekt som forarbeidene antyder, dersom de ansatte ikke har blitt gjort særlig kjent med de interne retningslinjene på en hensiktsmessig måte.

5.3.5.7 Hvorvidt bransjenormer er brutt

Dersom det er utarbeidet normer for bransjen av en bransjeorganisasjon for hvilke gaver som kan mottas eller ikke mottas, vil dette være et moment i en utilbørighetsvurdering.²³⁵

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) sin veileder for næringslivet, kalt «...over streken?», er et eksempel på bransjenormer.²³⁶ Denne gir bedrifter veiledning i grensedragningen av hvilke ytelser som kan aksepteres av og gis til forretningsforbindelser.

Det fremgår ikke hvor stor vekt bransjenormer har i den konkrete utilbørighetsvurderingen. Det kan nok antas at de har noe mindre vekt enn interne retningslinjer ettersom det er uttrykkelig uttalt at disse må tillegges vesentlig betydning.²³⁷ Videre kan det tenkes at bransjenormene ikke er like kjent for de ansatte som de eventuelle interne retningslinjene, og dermed må tillegges noe mindre vekt. I tillegg kan det anføres at interne retningslinjer retter seg mer spesifikt mot den aktuelle virksomheten, og derfor lettere kan anvendes i de konkrete tilfellene. Imidlertid vil bransjenormer kunne si noe om hva som legges til grunn som standard for bransjen, og det vil da være naturlig å innta disse i vurderingen av hva som er utilbørlig. Bransjenormens vekt i utilbørighetsvurderingen bør nok derfor avgjøres konkret i hvert enkelt tilfelle.

5.3.5.8 Sedvane innenfor det aktuelle virksomhetsområde

I noen tilfeller vil det ikke være utarbeidet interne retningslinjer eller bransjenormer. I slike situasjoner vil det være aktuelt å vektlegge sedvane innen det aktuelle livs- eller virksomhets-

²³⁴ Rapport PMT (2001). s 47

²³⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²³⁶ NHO (2006)

²³⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

området. I privat sektor kan det være store variasjoner i hva som er sedvanlig innen de ulike bransjene og bedriftene.²³⁸

Sedvanen vil kunne være et sentralt moment i vurderingen, men ikke nødvendigvis avgjørende for grensedragningen mellom lovlige og utilbørlige fordeler. I noen tilfeller kan det oppstå en ”ukultur” der utilbørlige ytelser aksepteres. Ifølge forarbeidene er ikke dette tilstrekkelig til å anse fordelene tilbørlig, når den ellers ville utgjort en utilbørlig fordel.²³⁹ Dette kan for eksempel være tilfelle der det oppstår en ukultur i en virksomhet i form av mottak av kostbare smøreturer uten faglig innhold, som normalt vil være utilbørlige. Ved at sedvane gis mindre vekt i utilbørlighetsvurderingen, vil man i slike tilfeller kunne straffe de som tilbyr og mottar slike turer etter korrupsjonsbestemmelsen, når dette også ellers vil utgjøre en utilbørlig fordel.

5.4 Utilbørlighetsvilkårets nedre grense

Det må gjøres en totalvurdering av det konkrete tilfellet for å fastlegge den nedre grense for utilbørlighetsvilkåret.²⁴⁰ For å være utilbørlig må fordelene være klart klanderverdig.²⁴¹ I denne vurderingen vil momentene nevnt i punkt 5.3.5 være relevante.

Siden utilbørlighetsvilkårets nedre grense må avgjøres etter en totalvurdering i hver enkelt sak, er det ikke lett å angi en klar generell grense. Imidlertid vil det være noen fordeler som klart er utilbørlige og noen som klart ikke er det, slik figur 2 på side 48 viser. Mellom disse vil det være en rekke fordeler som befinner seg i en gråsoner, der det vil bero på en totalvurdering av omstendighetene i det aktuelle tilfellet om den kan anses utilbørlig.

²³⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²³⁹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²⁴⁰ NOU 2002: 22 s. 39

²⁴¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

Figur 2

	Privat sektor	Offentlig sektor	
Mindre oppmerksomhetsgaver			Tilbørlig
Arbeidsmiddag			
Billetter til kulturarrangement			
Gjenstander med reklameformål			
Studieturer			
Kostbar middag			
Kostbare verdigjenstander			
Kostbar "smøretur" med lite faglig innhold			
Store pengebeløp			Utilbørlig

Noen momenter synes imidlertid å tillegges mer vekt enn andre i utilbørighetsvurderingen. Momentene som verner om kjernen i korrupsjonsbestemmelsen, altså formålet om å påvirke,²⁴² virker å ha større vekt enn de som ikke direkte kan knyttes til denne. Er formålet å påvirke mottakeren vil det være naturlig å anse fordelene utilbørlig,²⁴³ selv om fordelens verdi er relativt liten. Dette illustreres klart i dommen der to politimenn ble forsøkt bestukket med et pengebeløp på 500 kroner, noe som ble ansett utilbørlig.²⁴⁴ Mens i Ruter-dommen²⁴⁵ var ytelsens størrelse 4454 kroner, noe som ikke ble funnet utilbørlig, siden det blant annet ble antatt at det ikke forelå et påvirkningsformål. Ytelsens størrelse tilsier at middagen var en fordel av større verdi enn i førstnevnte dom, men likevel ikke utilbørlig.

²⁴² Torp (2010) s. 552

²⁴³ Ot. prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55

²⁴⁴ LE-2012-190280 jfr. TSOST-2012-107692

²⁴⁵ Rt.2014 s. 786

Når det gjøres en totalvurdering av det aktuelle forholdet må ikke alle de nevnte momentene være til stede og tale for at fordelen er utilbørlig. Det er tilstrekkelig at noen momenter er til stede og har tilstrekkelig tyngde. For eksempel konkluderte Høyesterett i Rt. 2011 s. 1495 med at fordelen åpenbart var utilbørlig på grunn av formålet med ytelsen, og at manglende åpenhet tilsa dette, jfr. Avsnitt 34.

5.5 Særlig om ”facilitation payments”

Siden korrupsjonsbestemmelsen også gjelder stilling, verv og oppdrag i utlandet, jfr. Straffeloven 2005 § 387 andre ledd, bør det tas hensyn til at forretningsmoral, forvaltningsskikk og sedvane vil kunne variere avhengig av landet man befinner seg i.²⁴⁶ I noen land er det ikke uvanlig at man må betale såkalte ”facilitation payments” for å få offentlige tjenestemenn til å utføre sine alminnelige arbeidsoppgaver. Det vil for eksempel være tilfelle der en offentlig tjenestemann nekter å gi en tillatelse som søkeren har rettskrav på, uten å få ekstra betaling.²⁴⁷

I utgangspunktet rammes ”facilitation payments” straffelovens korrupsjonsbestemmelse, men kun dersom ytelsen er utilbørlig. Ofte vil ikke disse være utilbørlige da den som gir eller tilbyr betalingen i mange tilfeller føler seg tvunget til å betale for å få det vedkommende har krav på. Aktuelle situasjoner vil for eksempel være der en person må betale en liten sum for å få utlevert passet sitt eller tillatelse til å reise ut av et land.²⁴⁸

Etter straffeloven 2005 § 6 har Norge et særlig folkerettslig grunnlag til å straffeforfølge handlinger som er begått i utlandet dersom Norge har en plikt til å straffeforfølge disse etter overenskomster med andre stater eller folkeretten for øvrig.

Etter OECD-konvensjonen er Norge ikke forpliktet til å reagere med straff overfor ”facilitation payments”. Europarådskonvensjonen nevner ikke ”facilitation payments” og etter konvensjonens artikkel 5 er Norge forpliktet til å straffesanksjonere forhold der det utføres korrupsjon av eller overfor offentlig tjenestemenn i utlandet. Konvensjonen åpner for at man kan ta forbehold om at den aktive bestikker måtte ha som formål å påvirke den offentlige tjenestemannen til å handle i strid med sine plikter. Norge har ikke avgitt en slik erklæring, men alle tilfeller av ”facilitation payments” må likevel ikke straffes etter norsk straffelov. Ytelsen må være utilbørlig for at det skal kunne idømmes straff.²⁴⁹

²⁴⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

²⁴⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35-36

²⁴⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

²⁴⁹ Ot. prp. nr. 78 (2002-2003) s. 36

I slike situasjoner må det brukes skjønn, og det må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle om det er tale om en utilbørlig fordel. I denne vurderingen vil ytelsens verdi, og om ytelsen er i strid med lov eller sedvane, være særlig relevante momenter.²⁵⁰ Videre må det kunne vektlegges om fordelen er betaling for en urettmessig motytelse, eller om den som yter fordelen har et slikt formål. Dersom fordelen ytes for at den som betaler skal få noe vedkommende har rettskrav på, bør terskelen i følge forarbeidene være høy for å sanksjonere forholdet med straff.²⁵¹

Det kan tenkes at en passkontrollør nekter å gi tilbake passet til en person som er på reise ut av et land, uten å få en motytelse i form av en bestikkelse. Bestikkelsen vil av praktiske grunner typisk utgjøre et lite pengebeløp. For vedkommende som er på reise vil konsekvensen av og ikke etterkomme dette være at han ikke får reise ut av landet. Dette vil normalt ikke rammes av korrupsjonsbestemmelsen, med mindre ytelsen kan karakteriseres utilbørlig.

Alternativt kan man for eksempel se for seg at det er vanlig praksis i et land å gi en bestikkelse til en polititjenestemann for å unngå bot dersom man blir tatt i fartskontroll. I dette tilfellet betaler den aktive bestikker tjenestemannen for å unngå en korrekt ilagt sanksjon. Selv om dette er vanlig praksis på det aktuelle stedet, vil ytelsen, dersom boten er reell, være betaling for en urettmessig motytelse, og dermed synes straffbar, da slik påvirkning er noe av det korrupsjonsbestemmelsen skal ramme.

²⁵⁰ Ot. prp. nr. 78 (2002-2003) s. 56

²⁵¹ Ot. prp. nr. 78 (2002-2003) s. 36

6 Avslutning

Oppgaven har undersøkt hvor den nedre grensen for korrupsjon går etter straffeloven 2005 § 387. Utfordringene med å fastlegge straffebestemmelsens nedre grense knytter seg hovedsakelig til utilbørighetsvilkåret. Ettersom formålet med korrupsjonsbestemmelsen er å ivareta en rekke hensyn er det nødvendig med et vilkår som rammer mange ulike forhold og som tilpasser seg endringer i samfunnet. Når vilkåret er formulert som en rettslig standard og således ikke uttrykkelig sier hva som anses straffverdig, men heller uttrykker dette gjennom et utilbørighetsvilkår, vil det kunne oppstå tvilsomme grensespørsmål.

I noen tilfeller vil det være enkelt å slå fast om en ytelse utgjør straffbar korrupsjon. Utfordringen med utilbørighetsvurderingen oppstår når ytelsene befinner seg i gråsonen mellom tilbørlig og utilbørlig. Oppgaven har undersøkt hvilke momenter som vil være relevante ved fastsettelsen av utilbørighetsvilkårets nedre grense. Momentene vil i større eller mindre grad gjøre seg gjeldende avhengig av omstendighetene i saken, ettersom handlingene ofte vil være forskjellige. Tilslutt vil det bero på en totalvurdering av det aktuelle tilfellet hvorvidt den nedre grense er overtrådt.

Litteraturliste

Bøker

- Andenæs (2008) Andenæs, Johs, *Spesiell strafferett og formuesforbrytelse-
ne*, Samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, 2008.
- Eckhoff (2001) Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E.
Helgesen 2001.
- Eskeland (2015) Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utg., 2015.
- Gedde-Dahl (2008) Gedde-Dahl, Siri, Anne Hagstad og Alf Endre Magnussen,
Korrupsjon i Norge, 2008.
- Gisle (2010) Gisle, Jon , *Jusleksikon*, 4. utg., 2010.
- Matningsdal (2010) Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett*, 2010.
- Ruud (2011) Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 4.utg.,
2011.
- Stordrange (2014) Stordrange, Bjørn, *Forbrytelser mot vårt økonomiske sys-
tem*, 3.utg, 2014.
- Thrap-Meyer (2001) Thrap-Meyer, Robin, *Korrupsjon og straffelov: En studie
av straffeloven §§ 112 og 113*, 2001.
- Kommunal- og modernise-
ringsdepartementet (2015) Kommunal- og moderniseringsdepartementet, *Statens per-
sonalhåndbok*, 2015. (Sitert fra lovdata)

Lovkommentar

- Matningsdal (2015) Matningsdal, Magnus, Kommentar til Straffeloven 2005,
Lovkommentar hos Gyldendal rettsdata, [Sitert 8.11.2015]

Juridiske artikler

- Frøberg (2015) Frøberg, Thomas, ”Nyere praksis om det strafferettslige
legalitetsprinsippet”, *Jussens venner*, 2015 s. 46-71. (Sitert
frå Idunn.no)
- Stoltenberg (2007) Stoltenberg, Lars og Schea, Trond Eirik , Fra ØKOKRIM:
Straffebudene mot korrupsjon - utilbørighetsvilkåret, *Tids-
skrift for Strafferett (2007-1)* (Sitert fra Gyldendal Rettsda-
ta)
- Strandbakken (2004) Strandbakken, Asbjørn , ”Grunnloven § 96”, *Jussens ven-*

ner, 2004 s. 167-215 (Sitert fra Idunn.no)

Torp (2010)

Torp, Sigurd Holter, Korrupsjon – formålets betydning for utilbørighetsvurderingen, *Lov og rett (2010)* s. 550-556. (Sitert fra Idunn.no)

Lovgivning

1814	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
1902	Almindelig borgelig straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (opphevet) (straffeloven 1902)
1972	Lov 19. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (opphevet) (markedsføringsloven)
1981	Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
1983	Lov 4. Mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven)
1999	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven)
1999	Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven)
2003	Lov 4. juli 2003 nr. 79 endringslov til straffeloven
2005	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven 2005)
2015	Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005, 19. juni 2015 nr. 65 (Straffelovens ikraftsettingslov)

Konvensjoner og forklarende rapporter

EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950.
Europarådskonvensjonen	Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon, 27. januar 1999.
FN-konvensjonen mot korrupsjon	FN-konvensjonen mot korrupsjon, 31. oktober 2003.
OECD-konvensjonen	OECD-konvensjonen 21. november 1997 om motarbeidelse av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjo-

	nale forretningsforhold.	
Wien-konvensjonen	Wien-konvensjonen om traktatretten, 23. mai 1969.	
Forklarende rapport til Euro-parådskonvensjonen	Explanatory report to the Criminal Law Convention on Corruption, 27. januar 1999.	
Forarbeider		
NOU 2002:22	En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon.	
Ot. prp. nr. 22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr.28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpassning av annen lovgivning)	
Ot. prp. nr. 53 (2005-2006)	Om lov om endringer i straffeloven 1902 og utleveringsloven (gjennomføring av FN-konvensjonen mot korrupsjon)	
Ot. prp. nr. 78 (2002-2003)	Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)	
Rettspraksis		
<i>Høyesterett:</i>		
	Rt. 1994 s. 203	
	Rt. 2001 s. 227	
	Rt. 2005 s. 1628	
	Rt. 2009 s. 130	
	Rt. 2009 s. 780	
	Rt. 2011 s. 1495	Namsmann
	Rt. 2012 s. 243	Undervisningsbygg
	Rt. 2014 s. 238	Ruter-dommen
	Rt. 2014 s. 786	
	Rt. 2015 s. 302	
<i>Lagmannsretten:</i>		
	LB-2008-118003	Ligningsfunksjonær
	LB-2008-28434	
	LE-2012-190280	
	LF-2010-14205	

LF-2014-8604

LH-2008-180080

Statoil-Melkøya

Tingretten:

TNERO-2010-118350

DnB NOR

TOSLO-2004-59280

Røde Kors

TOSLO-2008-32091

TOSLO-2008-74401

TSOST-2012-107692

Internasjonal rettspraksis:

Jorgic v. Germany, EMD nr. 74613/01

Rapporter

Rapport PMT (2001)

Rapport fra utvalget som på oppdrag fra Justisdepartementet har undersøkt påstander knyttet til Politiets materiell-tjeneste (PMT) mv. Avgitt til Justisdepartementet (2001)

Økokrim (2010)

Økokrim, Trusselvurdering, økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2011-2012, 2010.
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93schk-trendrapport_2011-2012/\\$FILE/trendrapport_2011-2012.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93schk-trendrapport_2011-2012/$FILE/trendrapport_2011-2012.pdf)
[sitert 23.11.2015]

Økokrim (2012a)

Økokrim, Trusselvurdering, økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2013-2014, 2012.
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/\\$FILE/trusselvurdering_2013-20141.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/$FILE/trusselvurdering_2013-20141.pdf)
[sitert 23.11.2015]

Økokrim (2012b)

Økokrim, Årsrapport: Enheten for finansiell etterretning (EFE), 2011
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sd3e-efe_arsrapport_2011/\\$FILE/efe_arsrapport_2011.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sd3e-efe_arsrapport_2011/$FILE/efe_arsrapport_2011.pdf)
[sitert 23.11.2015]

Økokrim (2015) Økokrim, *Trusselvurdering, økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet* 2015-2016, 2015.
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/207516847-trusselvurdering_okokrim_15-16/\\$FILE/trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/207516847-trusselvurdering_okokrim_15-16/$FILE/trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf)
 [sitert 23.11.2015]

Øvrige dokumenter

Nettsider og nettdokumenter:

Finanstilsynet (2010) Finanstilsynet, *Etiske regler og retningslinjer for Finanstilsynet*, 2010.
http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Om_tilsynet/Etiske_retningslinjer.pdf
 [Sitert 08.11.2015]

Kommunal og moderniseringsdepartementet (2014) Kommunal og moderniseringsdepartementet, *Veileder om gaver i tjenesten*, 2014.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Veileder-om-gaver-i-tjenesten/id757296/>
 [Sitert 08.11.2015]

NHO (2006) NHO, *...over streken?*. 2006.
https://www.nho.no/siteassets/nhos-filer-og-bilder/filer-og-dokumenter/seriost-arbeisliv-og-samfunnsansvar/over_streken_web.pdf
 [Sitert 21.10.2015]

Rosland (2013) Rosland, Kjell, *Fra kameraderi til korrupsjon*, 2013.
<http://ndla.no/nb/node/115960?fag=102780>
 [Sitert 14.11.2015]

Transparency International (2015) Transparency International, *Lover og konvensjoner*, 2015.
<http://www.transparency.no/hva-er-korrupsjon/lover-og-konvensjoner>
 [Sitert 21.11.2015]

Utenriksdepartementet (2008) Utenriksdepartementet, *Si nei til korrupsjon – det lønner seg!*, 2008.
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/antikorrupsjon.pdf>
 [sitert 21.11.2015]

Utenriksdepartementet (2011) Utenriksdepartementet, *Næringslivets ansvar for å bekjempe korrupsjon*, 2011.
https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/naringslivssamarbeid-i-utlandet/sletting/ansvar_korrupsjon/id635078
[Sitert 21.11.2015]

Avisartikler

Eidsvik (2015) Eidsvik, Øyvind Lefdal og Roy Ellingsen, *Torstein Hagen siktet i Cruise-saken*, 9.10.2015.
<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Torstein-Hagen-siktet-i-cruise-saken-3456254.html?xtor=RSS-2>
[Sitert 20.11.2015]

Midbøe (2015) Midbøe, Oda Marie, *Sevan Drilling korrupsjonssiktet*, 17. 10. 2015.
<http://www.nrk.no/norge/sevan-drilling-korrupsjonssiktet-1.12608210>
[Sitert 18.11.2015]

Mikkelsen (2015) Mikkelsen, Maria, Kristine Hellem Aanstad, Ingeborg Huse Amundsen, Frank Haugsbø og Camilla Tryggstad Visjø, *Trude Drevland siktet for grov korrupsjon*, 18. 09. 2015
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/trude-drevland-siktet-for-grov-korrupsjon/a/23527289/>
[Sitert 18.11.2015]

Winther (2015) Winther, Petter, *Dette er Telenor-saken på to minutter*, 05. 11. 2015.
<http://www.aftenposten.no/okonomi/Dette-er-Telenor-saken-pa-to-minutter-8230844.html>
[Sitert 08.11.2015]